

Департамент освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації
Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Методичний посібник

Харків
«Друкарня Мадрид»
2019

УДК 373.3.015.3:159.955+373.3.014(477)(076.8)
Р64

*Друкується за рішенням ученої ради
Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 6 від 18.09.2019 р.)*

**Рекомендовано Департаментом освіти і науки
Луганської обласної державної адміністрації**

Автор-укладач:

Н. Б. Ларіонова, доцент кафедри педагогіки та психології Луганського ОІППО,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензенти:

О. Л. Караман, директор Інституту педагогіки і психології Луганського
національного університету імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук,
професор;

Л. В. Кальченко, доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи
Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат педагогічних
наук, доцент

Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах
Р64 Нової української школи : методичний посібник / автор-уклад.
Н. Б. Ларіонова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.
ISBN 978-617-7845-07-1

У посібнику обґрунтовано феноменологічну сутність критичного мислення,
системно викладені методологічні засади його розвитку в молодших школярів.

Методи, техніки, стратегії розвитку критичного мислення представлені
в контексті конкретного освітнього змісту предметів початкової школи
в методичних розробках учителів Луганської області – учасників усеукраїнського
експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного
забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту
початкової загальної освіти».

Допоміжний бібліографічний покажчик нормативно-правових актів,
наукової і навчально-методичної літератури з проблеми розвитку критичного
мислення в здобувачів початкової освіти може бути використаний педагогічними
працівниками в межах інформальної освіти.

УДК 373.3.015.3:159.955+373.3.014(477)(076.8)

ISBN 978-617-7845-07-1

© Луганський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти, 2019
© «Друкарня Мадрид», 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ	5
1.1 Феноменологія критичного мислення. <i>Н. Б. Ларіонова</i>	5
1.2 Методологічні основи розвитку критичного мислення молодших школярів. <i>Н. Б. Ларіонова</i>	10
РОЗДІЛ 2 ПРОЄКТУВАННЯ УРОКІВ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ЗАСАДАХ НУШ: МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ	16
2.1 Якою буває райдуга? <i>І. І. П'ятковська, І. М. Кулачко</i>	16
2.2 Як пов'язані веселка, дощ, гроза? <i>І. О. Бондарева, Л. В. Кісельова</i>	24
2.3 Чому з'являється веселка? <i>Л. М. Слюсарєва, О. М. Мащенко</i>	33
2.4 У майстерні професій. <i>Г. В. Ковальова</i>	37
2.5 У світі грибів. <i>Т. Д. Логінова</i>	46
2.6 Ми – діти України. <i>Г. В. Ковальова</i>	51
ДОПОМІЖНИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	59

ВСТУП

*Останній школяр на відділенні точних наук
знає про закони природи куди більше,
ніж знали Декарт і Паскаль.
Але чи здатний школяр мислити, як вони?*
Антуан де Сент-Екзюпері

Мислення – істотна й цілком природна властивість людини як особливого біологічного виду – Homo sapiens. То чому ж сьогодні в системі освіти ми спостерігаємо процес перетворення допитливого першачка в старшокласника, який не хоче, а інколи вже й не може мислити розумно й, відповідно, розумно діяти?!

Така загрозлива тенденція – результат догматичного навчання, яке є по своїй суті протиприродним.

Саме тому в моделі випускника школи як освітнього ідеалу ХХІ століття, представлений у Концепції реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», у першу чергу виділена така характеристика як *цілісна, всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення*.

Критичне мислення – інноваційний психолого-педагогічний концепт, який сформувався у другій половині ХХ століття як відповідь на виклики інформаційного суспільства, як результат усвідомлення, що людина, вихована на знаннєвій освітній парадигмі, не може бути творцем ані свого власного життя, ані суспільного прогресу.

За влучним визначенням українського дослідника Олександра Тягла, *критичне мислення необхідне як зброя дослідницького пошуку. Будучи таким, воно є силою вивільнення в освіті й потужним ресурсом особистого та громадянського життя*.

Практична реалізація будь-якої новації в системі освіти цілком і повністю залежить від пересічного педагога. Отже важливо, щоб педагог Нової української школи не тільки засвоїв сутнісні характеристики критичного мислення, але й усвідомив його сенс як фундаменту побудови сучасного освітнього процесу, а головне – як сенс власної професійної діяльності.

Тому ми, в першу чергу, поставили перед собою завдання довести актуальність концепту критичного мислення та системно викласти методологічні засади його розвитку у здобувачів освіти, в тому числі молодших школярів.

Методи, техніки, стратегії розвитку критичного мислення представлені у другому розділі посібника в контексті конкретного освітнього змісту предметів початкової школи в методичних розробках учителів Луганської області.

Посібник містить допоміжний бібліографічний показник нормативно-правових актів, наукової й навчально-методичної літератури, який може бути використаний у межах інформальної освіти тими педагогами, які небайдужі до проблеми розбудови національної системи освіти взагалі й впровадження в освітній процес технології розвитку критичного мислення зокрема.

Матеріали, підготовлені нашим авторським колективом, стануть у нагоді студентам, педагогам, методичним працівникам, керівникам закладів освіти.

РОЗДІЛ І

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ

*Н. Б. Ларіонова,
доцент кафедри педагогіки і психології
Луганського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,
сертифікований тренер
Нової української школи*

1.1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Інститут освіти нашої держави, складником якого відповідно до Закону України «Про освіту» (Ст. 10, п. 1) є повна загальна середня освіта [1], а першим її рівнем у Національній рамці кваліфікацій – початкова освіта [1; 2], підпорядковується такій закономірності розвитку будь-якого соціального інституту як відповідність соціокультурним умовам свого функціонування [3, с. 43 – 44].

Нинішній світ як у глобальному, так і в локальному вимірі інтенсивно змінюється. Ці зміни вимагають нових підходів у підготовці людини до життя, зокрема, засобами освіти.

Ми поділяємо думку М. Мінца про те що, щоб відповідати вимогам часу, освіта має носити інноваційний характер. На його думку інноваційність в освіті – постійні нововведення в діяльність навчально-виховних закладів, у навчально-виховний процес – є тією нагальною потребою, без задоволення якої вона втратить взаємозв'язок із життям, загубить свій творчий потенціал, перетвориться в рутинну справу, не потрібну ні суспільству, ні особистості [4, с. 72 – 73].

Однією з освітніх інновацій на сучасному етапі функціонування інституту освіти є розвиток критичного мислення здобувачів освіти.

Актуальність цього завдання визначено експертами різних наукових галузей і сфер суспільного життя та закріплено на концептуальному та законодавчому рівнях.

Зокрема Міжнародним економічним форумом у Давосі в 2016 році критичне мислення було зазначено в складі «серцевинних умінь», необхідних людині для успішної конкуренції на ринку праці й кар'єрного зростання у 2020 році [5, с. 250].

Відповідно до Закону України «Про освіту» критичне та системне мислення визначено як уміння, спільне для всіх ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності (Ст. 12, п. 1) [1].

Така затребуваність критичного мислення пояснюється особливостями сучасного типу суспільства – інформаційного. Як передбачає Р. Пауль, у недалекому майбутньому головним капіталом буде вже не сама інформація, а її ефективний виробник. Отже, здібність обробляти інформацію буде підвищуватися в ціні, відповідно й навички критичного мислення стануть запорукою успіху в інформаційному суспільстві. Сучасний світ, стверджує автор, потребує постійного вдосконалення навичок мислення [6, с. 4 – 5].

Особливості сучасного суспільства як інформаційного змінюють акценти в оцінці цінності різноманітних ресурсів. Оскільки єдиним джерелом інформації, її носієм, зберігачем, а також користувачем є людина, то саме людський ресурс сьогодні набуває найбільшої цінності, в тому числі з урахуванням геополітичних факторів.

Так, П. Щедровицький характеризує початок ХХІ століття як час боротьби людських ресурсів – регіонів, культур і релігійних течій, що по-різному вибудовують техніки й технології самоорганізації людини. Він зазначає, що «ті країни й регіони, які не випрацюють адекватної антропологічної концепції й відповідних гуманітарних технологій, можуть перетворитися на «звалище людських відходів» [7, с. 46].

Відповідно, у формуванні сучасних наукових підходів до організації освіти акцент необхідно робити на «методологічному, мислєдїяльнїсному характері парадигми освіти, що формується» [8, с. 107].

Така парадигма освіти відповідає сучасним соціально-економічним і соціально-політичним запитам.

Не слід забувати, що сучасне людство існує в середовищі, яке визначається науковцями таким поняттям як культура, під яким розуміють сукупність матеріальних та духовних цінностей, а також способів їх створення, історично набутого набору правил діяльності й поведінки всередині соціуму.

Значна частка суспільно значущих матеріальних та інших цінностей та способів їх вироблення створюється людиною як носієм робочої сили, яка пропонує свій потенціал на ринку праці. А сучасному ринку праці потрібні «освічені, кваліфіковані і мобільні робітники, готові до постійної зміни місця роботи та виду занять» [9, с. 21], що потребує навичок самостійного творчого критичного мислення.

Що стосується такої складової культури як історично набутий набір правил діяльності й поведінки всередині соціуму, то слід враховувати, що в сучасних умовах основною тенденцією її розвитку є демократизація усіх сфер суспільного буття та всього спектра соціальних відносин та взаємодій.

Ми погоджуємося з точкою зору С. Терна, що критичне мислення – це вагомий чинник існування і формування демократичного суспільства, оскільки в демократичному суспільстві на перше місце виходить здібність та готовність оцінювати ситуацію критично. Автор стверджує, що «оскільки цивілізований спір – природний спосіб відносин двох або більшого числа вільних особистостей щодо питань із сфери перетину їхніх інтересів, остільки критичне мислення виявляється необхідною умовою досягнення успіху у вільному демократичному суспільстві» [6, с. 5].

Отже, розвиток критичного мислення здобувачів освіти гармонізує:

- ♦ потреби сучасної людини – мати здатність пристосовуватися до швидкої зміни суспільно-економічних та соціально-політичних умов, адаптуватися в змінних умовах, уміти знаходити шляхи розв'язання проблем, що виникають в практичній, пізнавальній, комунікативній та інших видах діяльності;
- ♦ та інтереси суспільства й світу в цілому – здійснювати прогресивний розвиток, що можливо тільки шляхом діяльності як активності людини, що має усвідомлюваний характер і спрямована на досягнення поставленої мети, що визначається потребою.

Осмислення тенденцій суспільного розвитку, зазначених вище, на рівні психології і педагогіки, призвело до усвідомлення необхідності змін у розумінні мети сучасної освіти.

Світовим лідером у вирішенні цього завдання стали США.

Так, Д. Дьюї прийшов до висновку, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати їх критичний спосіб мислення, котрий дає змогу адекватно оцінювати нові обставини й формувати стратегію подолання проблем, які в них криються [10, с. 8].

Ця ідея спочатку втілювалась в освітній системі США Дж. Дьюї у вигляді рефлексивного мислення, а згодом реалізувалась в педагогічній новаци «Критичне мислення», що її запропонував М. Ліпман. У подальшому розробка теорії критичного мислення була здійснена в наукових працях таких дослідників як Д. Клустер, Д. Халперн, А. Кроуфорд, К. Мередіт, С. Мегьюз, Р. Пауль, Р. Стернберг, Д. Стіл, Ч. Темпл та ін.

Що стосується радянської та пострадянської науки, то місце і роль критичності мислення в структурі особистості вивчали Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, А. О. Смірнов, Б. М. Теплов та ін., окремі аспекти формування критичного мислення в учнів розглядалися в роботах С. І. Векслера, А. С. Байрамова, А. І. Липкіної, Л. А. Рибак, В. М. Сінельнікова.

У науковій літературі представлена значна кількість дефініцій поняття «критичне мислення». Така множинність пояснюється складністю самого феномену.

Ми зупинили свій вибір на визначенні Пітера А. Фачоне, який під критичним мисленням розуміє «цілеспрямовану, саморегуючу систему суджень, що застосовуються для інтерпретації, аналізу, оцінки й формулювання висновків, а також для пояснення доказових, концептуальних, методологічних, критеріологічних або контекстуальних розмірковувань, на яких сама система суджень заснована» [11].

Його думку поділяє й український науковець О. Тягло [5, с. 243].

Відповідно до такого визначення дефініції «критичного мислення» його розвиток розцінюють як «процес і результат кількісних та якісних змін у мисленні людини» [12, с. 29]. Саме розвиток, на думку І. Підласого, на відміну від формування, «пов'язаний із постійними, безкінечними змінами, які переходять із однієї якості в іншу, характеризується динамічністю від простого до складного» [Там само].

Ураховуючи, що для такого процесу, як розвиток, характерним є постійне виникнення нового стану об'єкта, саме цей термін, на відміну від терміну «формування», який означає процес із завершеним на певному етапі результатом, є найбільш прийнятним в контексті розуміння критичного мислення як однієї з цілей освітнього процесу й однієї із складових моделі випускника Нової української школи.

Що стосується сутнісних характеристик критичного мислення, то авторитетний дослідник критичного мислення Д. Клустер виділяє в якості таких наступні:

- 1) критичне мислення є мисленням самостійним. Отже, мислення може бути критичним тільки тоді, коли воно носить індивідуальний характер. Учні повинні мати достатньо волі, щоб думати власною головою і самостійно вирішувати навіть найскладніші питання;

- 2) інформація є відправним, а аж ніяк не кінцевим пунктом критичного мислення. Знання створює мотивування, без якого людина не може мислити критично;

- 3) критичне мислення починається з постановки питань і з'ясування проблем, які потрібно вирішити. Людські істоти допитливі за своєю природою. Цікавість є невід'ємна властивість усього живого. Отже складність навчання критичного мислення полягає почасти в тому, щоб допомогти учням розглядати нескінченне різноманіття оточуючих нас проблем;

4) критичне мислення прагне до переконливої аргументації. Критично мисляча людина знаходить власне розв'язання проблеми і підкріплює це рішення розумними, обґрунтованими доводами. Вона також усвідомлює, що можливі інші рішення тієї ж проблеми, і намагається довести, що вибране нею рішення логічніше і раціональніше інших.

Будь-яка аргументація містить у собі три основних елементи:

а) твердження – центр аргументації, головний її зміст (теза, основна ідея або положення);

б) доводи;

в) докази, які підкріплюють доводи (статистичні дані, витяги з тексту, особистий досвід і взагалі все, що говорить на користь даної аргументації і може бути визнано іншими учасниками обговорення);

5) критичне мислення є мисленням соціальним. Будь-яка думка перевіряється і відточується, коли нею діляться з іншими [13].

В узагальненому вигляді сутнісні характеристики критичного мислення, представлені як у зарубіжних (Дж. Дьюї, Д. Клустер, Р. Пауль, П. Фачоне) [11; 13; 14], так і у вітчизняних дослідників даного феномену (С. Терно, О. Тягло) [5; 6], відображені на рис. 1.

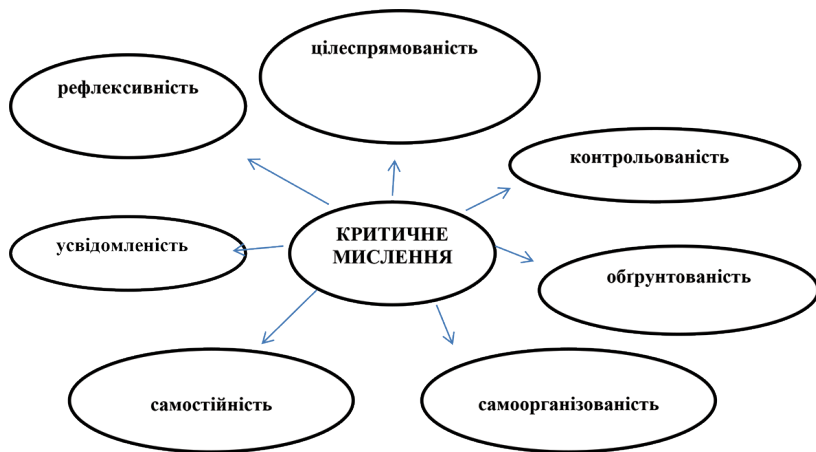

Рис. 1. Сутнісні характеристики критичного мислення

Критичне мислення має свою структуру. В сучасній психолого-педагогічній літературі представлені різні моделі такої структури – все залежить від критерію виділення компонентів.

Як властивість особистості критичне мислення представлене когнітивним, емоційним, дієво-поведінковим компонентами. Причому дієво-поведінковий компонент є домінуючим [15].

У проєкті «Нова Українська школа: основи стандарту освіти» це знайшло своє відображення в установках на формування особистості за формулою «Я відчуваю, думаю, дію» [16, с. 8], що відповідає принципу цілісного розвитку індивіда.

Зазначене вище дозволяє оцінити критичне мислення як педагогічний феномен, який дозволяє в умовах інформаційного суспільства з його надвисоким ступенем мінливості й непередбачуваності гармонізувати інтереси людини і суспільства, перетворити людину в суб'єкта, здатного будувати власне життя на засадах життєтворчості й забезпечувати прогресивний сталий розвиток суспільства на засадах демократії.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.2019).
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» № 1341 від 23 листопада 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p#n12> (дата звернення: 20.09.2019).
3. Литовченко І. В. Соціальний інститут як об'єкт соціально-філософського аналізу // Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Філософія. Культурологія. 2013. № 2. С. 43–47.
4. Мінц М. О., Олійник А. І. Соціологія освіти: інноваційні процеси // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. Т. 211, Вип. 199. 2013. С. 72–75.
5. Тягло О. В. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі // Філософія освіти. 2017. № 2. С. 240–257.
6. Терно С. О. Критичне мислення як інструмент проведення правоосвітніх заходів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/ReaderCT.pdf> (дата звернення: 29.09.2019).
7. Щедровицкий П. Пространство свободы // Народное образование. 1997. № 1. С. 46–51.
8. Тхагалсоев Х. Г. О новой парадигме образования // Педагогика. 1999. № 1. С. 103–110.
9. Иванова И. Н. О тенденциях развития современного образования // Инновации в образовании. 2004. № 3. С. 5–23.
10. Підлужна Г. В. Компетентнісний підхід до розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках української мови // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2017. Вип. 15. С. 8–10.
11. Фачоне П. Критическое мышление : отчёт об экспертном консенсусе в отношении образовательного оценивания и обучения. URL: <http://evolkov.net/critic.think/basics/delphi.report.html> (дата звернення: 30.09.2019).
12. Подласый И. Педагогика. Новый курс : учебник для студ. вузов, обуч. по пед. спец. : в 2 кн. Москва. 1999. Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. 576 с.
13. Клустер Д. Что такое критическое мышление? // Перемена. 2001. № 4. С. 5–13.
14. Поль Р. Критическое мышление: Что необходимо каждому для выживания в быстро меняющемся мире / Под ред. А. Бинкер. Центр критического размышления и морального критического анализа Государственного Университета «Sonoma State Univ». 1990. 74 с.

15. Шамис В. А. Развитие критического мышления младших школьников: На материале сравнения традиционной и развивающей технологий обучения. Дис. ... канд. психол. наук. URL: <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-07/dissertaciya-razvitie-kriticheskogo-myshleniya-mladshih-shkolnikov> (дата звернення: 30.09.2019).

16. Нова українська школа : основи Стандарту освіти. Львів. 2016. 64 с.

1.2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Виникає питання, а в якому віці можливий розвиток критичного мислення?

Свого часу деякі вчені (С. Рубінштейн, Ж. Піаже, В. Штерн та ін.) з недовірою ставились до розвитку критичного мислення саме в учнів початкових класів. Вони вважали, що для більшості школярів даного вікового періоду характерними є наслідуваність, низький самоконтроль, емоційність, образність мислення тощо. Тому проблема розвитку критичного мислення в учнів початкових класів цими вченими вважалась передчасною.

У той же час у психолого-педагогічній теорії поступово усталювалась думка про те, що формування критичного мислення як мінімум можливе вже в молодшому шкільному віці.

Зокрема, один із фундаторів теорії критичного мислення Д. Клустер вважає, що «навіть у першокласників накопичено для цього достатньо життєвого досвіду і знань. Зрозуміло, розумові здібності дітей будуть ще вдосконалюватися при навчанні, але навіть малюки здатні думати критично і цілком самостійно (всі, у кого є діти, прекрасно це знають)» [1].

Правильність його позицій підкріплює ряд досліджень.

О. В. Белкіна-Ковальчук у своєму дисертаційному дослідженні обґрунтувала й експериментально довела можливість формування критичного мислення молодших школярів у відповідності до їх вікових особливостей [2].

Дослідження А. С. Байрамова спрямоване на вивчення особливостей розвитку критичного мислення в учнів початкових класів, які виявляються під час розв'язання спеціальних завдань – виявлення непорозумінь, помилок, деформованого змісту малюнків і текстів [3].

Автор виділяє три рівні прояву критичності мислення у молодших школярів:

- ♦ рівень критичності, «що зароджується»: суб'єкт помічає, що в зображенні об'єкта пізнання допущені помилки, невідповідності, але він ще не в змозі їх осмислити, пояснити;
- ♦ рівень критичності, «що констатує»: суб'єкт знаходить допущені в об'єкті пізнання невідповідності, помилки, але не прагне розкрити джерело їхнього виникнення (характерно для учнів перших і других класів);
- ♦ рівень критичності, «що коригує»: суб'єкт не тільки усвідомлює частини, деталі об'єкта пізнання у взаємозв'язку взаємозалежності й виявляє допущені в них помилки, безглуздості, але й розкриває причини їхнього виникнення, а також укажує шляхи і засоби їхнього усунення [Там само, с. 122].

А. І. Ліпкіна звертає увагу на розвиток в учнів початкових класів критичності як певної поведінки суб'єкта щодо змісту та результатів своєї діяльності та діяльності інших [4].

В. М. Сінельников виділив у молодших школярів дві основні форми критичності та самокритичності: ті, які виявляються в пізнавальній діяльності, при вирішенні мислительних завдань, і ті, які виявляються при оцінці поведінки, якостей особистості [5].

На сьогоднішній день завдяки дослідженням таких авторів як А. С. Байрамов, О. В. Белкіна-Ковальчук, А. З. Зак, Л. В. Занков, О. В. Запорожець, З. І. Калмикова, П. Ф. Каптерев, А. І. Ліпкіна, В. М. Сінельников, Г. А. Цукерман та ін. доведено, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку критичного мислення.

Для цього є і потреба, і можливість.

Насамперед, молодший шкільний вік характеризується високим рівнем допитливості (яка в умовах догматичного навчання, протилежного навчання на основі критичного мислення, поступово знижується, а в деякого з учнів навіть зникає). Безпосередній інтерес до нових фактів і цікавих явищ переростає в інтерес до пізнання істотних властивостей предметів і явищ, до встановлення причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей.

Значною перевагою цього періоду є відсутність стереотипів мислення, – вони ще не встигли сформуватися.

Відбуваються якісні зміни у процесі сприймання і пізнавальних процесах, завдяки яким з'являються внутрішні, об'єктивні умови для розвитку критичного мислення.

У дітей шестирічного віку процес сприймання готовий до переходу на якісно інший рівень – виникає можливість формування складних еталонів, які ґрунтуються на взаємно підпорядкованих ознаках. Це полегшує впізнавання і категоризацію на основі не лише сенсорних, а й сутнісних характеристик об'єктів. Пізнавальні процеси стають усвідомленими й довільними. Дитина поступово вчиться управляти своїм мисленням.

Крім того, у сучасних дітей якісно відрізняється мотиваційна сфера: діти зосереджуються не на причинно-наслідковій залежності між об'єктами і явищами, а їх цікавить сенс своїх вчинків, власної діяльності [6, с. 46].

Визнання обґрунтованості зазначених вище наукових позицій знайшло своє відображення в Державному стандарті початкової освіти – критичне та системне мислення визнане спільним для всіх ключових компетентностей [7].

Визнання сензитивності молодшого шкільного віку для розвитку критичного мислення вимагає відповідного методологічного забезпечення.

З нашої точки зору таке забезпечення розвитку критичного мислення, в тому числі у здобувачів початкової освіти, повинне включати:

- 1) наукові підходи;
- 2) методологічні принципи;
- 3) методи, техніки, стратегії.

Аналіз наукової літератури [1; 8 – 14] дозволяє виділити в якості наукових підходів до розвитку критичного мислення наступні:

- 1) особистісно-орієнтованого навчання;
- 2) розвивального навчання;
- 3) проблемного навчання;
- 4) діяльнісного підходу;

5) інтерактивного навчання.

Така сукупність підходів відповідає сутнісним характеристикам критичного мислення.

Рис. 2. Наукові підходи до розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти

Що стосується принципів, то базовими в цій системі повинні бути принципи, які є природовідповідними, такими, що розкривають відповідність розвитку критичного мислення певним науково визначеним закономірностям.

При цьому слід виходити з визнання аксіоматичним положення про синкретичну єдність в людині біологічного, психічного й соціального.

Зокрема, американські нейропедагоги на основі нейрофізіологічних закономірностей діяльності мозку сформулювали ряд принципів навчання, порушення яких може призвести до послаблення або порушення природних механізмів діяльності мозку школярів.

Користуючись науковим доробком С. Терна представимо ці принципи:

1. *Мозок як паралельний процесор (принцип паралельного процесора).* Людський мозок здатний виконувати декілька функцій одночасно. Мислення, емоції, уява та інші складні процеси можуть здійснюватися мозком одночасно із

обробкою інформації та соціально-культурною взаємодією з іншими людьми (спілкуванням). Спираючись на цей принцип, вчителю варто надати широкі можливості учням для різноманітної за змістом і формою навчально-пізнавальної діяльності. Отже, вкрай потрібно застосовувати різноманітні методи і прийоми навчання. При цьому слід враховувати, що недовантаження мозку, так само як і перевантаження, може негативно вплинути на його розвиток.

Крім об'єктного погляду на світ існує й суб'єктне розуміння і сприйняття світу як світу людини, особистості. Тому в освітньому процесі слід передбачити не лише засвоєння інформації, а й особистісно-ціннісне ставлення, емоції, переживання, взаємодію. У світлі цього принципу особливого значення набувають інтерактивні форми навчання, оскільки інтеракція створює найсприятливіші умови для функціонування мозку як «паралельного процесора».

1. *Учіння і пізнання як природні механізми розвитку мозку.* Учіння є таким само природнім процесом для організму загалом, і для мозку зокрема, як і процес дихання. Природа наділила людину мозком, здібним до навчання, і тому допитливість і прагнення до пізнання – природні потреби мозку. Педагогіка як наука повинна забезпечувати умови для задоволення цих потреб. Найпотужнішим інструментом збудження інтересу є створення проблемних ситуацій, використання парадоксів та проведення несподіваних аналогій.

2. *Опора на колишній досвід і пошук сенсу як уроджені якості мозку.* Людський мозок функціонує в режимі зв'язку колишнього досвіду з новою ситуацією. Розуміння і осмислення нової ситуації виникає тоді, коли мозок знаходить опору в колишніх знаннях і уявленнях. Саме тому важливо постійно актуалізувати минулий досвід для оволодіння новими знаннями в процесі навчання.

3. *Мозок шукає сенс через встановлення закономірностей.* Безлад і хаос ускладнюють продуктивну діяльність мозку. У будь-якій сумбурно заданій ситуації мозок намагається відшукати сенс через встановлення закономірностей. Отже, навчання ефективне тоді, коли людина долає інтелектуальні труднощі в умовах пошуку сенсу через встановлення закономірностей.

4. *Емоції як необхідний чинник продуктивної діяльності мозку.* Здивування, обурення, натхнення, відчуття прекрасного і навіть почуття гумору постійні «супутники» повноцінної інтелектуальної діяльності людини. Навчальний матеріал, засвоєний у сприятливій емоційній атмосфері, краще запам'ятовується. Емоційний чинник стимулює мислення і творчий потенціал учнів.

5. *Мозок здатний одночасно аналізувати і синтезувати інформацію, оперувати цілим і частиною.* В процесі навчання матеріал повинен подаватися в режимі взаємодії цілого і окремого, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, прямого і зворотного методів розв'язування задач та доведення, конкретизації та узагальнення тощо.

6. *Мозок здатний сприймати інформацію одночасно в умовах сфокусованої уваги і периферійного сприйняття.* Можна використовувати особливості периферійного сприймання дитини як конструктивний чинник навчання (фонова музика, дизайн класу, зручність меблів тощо).

7. *Процеси свідомості й підсвідомості в мозку учня протікають одночасно.* В процесі навчання ми отримуємо значно більше інформації, ніж ми можемо собі це уявити. На учня робить вплив не тільки і не стільки те, що сказав учитель, а весь комплекс внутрішніх (колишній досвід, емоційний стан, рівень мотивації,

індивідуальні характеристики учня) і зовнішніх (загальна атмосфера в класі, звук, світло) чинників навчального середовища.

8. *Мозок оперує, як мінімум, двома системами пам'яті: візуально-просторовою і системою «зубріння».* Перша система природніша для функціонування мозку учня. Друга – більш штучна і трудомістка. Отже, чим більш відірвані елементи інформації від колишніх знань і досвіду людини, від конкретного контексту, тим більше зусиль потрібно мозку для запам'ятовування цієї інформації.

9. *Людина розуміє і запам'ятовує краще тоді, коли знання і уміння «відображаються» в системі візуально-просторової пам'яті (принцип візуалізації).* Найкращий спосіб зрозуміти і запам'ятати складні зв'язки у матеріалі – це представити їх графічно.

10. *Розвиток мозку стимулюється в умовах свободи творчості й блокується в ситуації тиску, примусу та погрози (принцип свободи творчості).* Вирішення проблеми творчості в процесі навчання природньо знімає проблему дисципліни в класі.

11. *Мозок кожної людини унікальний (принцип унікальності).* Мозок кожного з нас має свої індивідуальні характеристики щодо обсягу та швидкості обробки інформації, домінування тієї або іншої системи пам'яті, гнучкості розумових процесів тощо. Саме тому кожний з нас має свій індивідуальний стиль учіння, власне розуміння навколишнього світу, оригінальний стиль мислення. Завдання вчителя – всіляко підтримувати унікальність навчально-пізнавальної діяльності кожного учня: перебігу розмірковувань і формулювання думок, способу бачення проблеми тощо [8, с. 67 – 71].

Що стосується третього компоненту методики розвитку критичного мислення (методи, техніки, стратегії), то вони достатньо представлені в сучасній науковій, навчально-методичній і методичній літературі, від дискусійного та проєктного методів до таких стратегій як «Кубування», «Метод прес», «Займи позицію» тощо.

Кожен педагог повинен пам'ятати, що використання будь-якого методу розвитку критичного мислення (як, взагалі, будь-якого методу навчання) не є метою освітнього процесу. Метод – це засіб реалізації мети.

Освітній процес, побудований на методології критичного мислення, є природовідповідним, бо задовольняє природну допитливість дитини, при цьому враховується особливість сучасного покоління молодших школярів.

Критичне мислення – це той вид мислення, в якому, як у фокусі, концентруються знання, інтелектуальні здібності, внутрішня мотивація, цінності, наполегливість та самоконтроль.

Така його особливість не просто задовольняє об'єктивні потреби дитини, а й дозволяє їй усвідомити ці потреби й організовувати власну діяльність, спрямовану на їх задоволення.

Технологія критичного мислення забезпечує розвиток системи ключових компетентностей, розвиток особистості, становлення суб'єктності, її саморух від суб'єкта освітнього процесу до суб'єкта власної життєдіяльності й суспільних відносин.

Список використаної літератури

1. Клустер Д. Что такое критическое мышление? // Перемена. 2001. № 4. С. 5–13.
2. Белкіна-Ковальчук, Олена Віталіївна. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.09 – Теорія навчання. Волинський державний університет імені Лесі Українки (Луцьк). Луцьк. 2006. 21 с.
3. Байрамов А. С. Динамика развития самостоятельности и критичности мышления у детей младшего школьного возраста : дисс. ... доктора социол. наук. Баку, 1968. 560 с.
4. Липкина А. И., Рыбак Л. А. Критичность и самооценка в учебной деятельности. Москва. Просвещение. 2009. 218 с.
5. Синельников В. Н. Формирование критичности ума у младших школьников в процессе обучения : дисс. ...канд. псих. наук: 13.00.02. Москва. 2013. 174 с.
6. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 20.09.2019).
7. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 22.09.2019).
8. Терно С. О. Критичне мислення як інструмент проведення правоосвітніх заходів заходів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/ReaderCT.pdf> (дата звернення: 29.09.2019).
9. Поль Р. Критическое мышление: Что необходимо каждому для выживания в быстро меняющемся мире / Под ред. А. Бинкер. Центр критического размышления и морального критического анализа Государственного Университета «Sonoma State Univ». 1990. 74 с.
10. Пометун О. І., Сущенко І. М. Основи критичного мислення : метод. посіб. для вчителів. Дніпро. 2016. 156 с.
11. Тягло О. В. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі // Філософія освіти. 2017. № 2. С. 240–257.
12. Тягло А. В., Воропай Г. С. Критичне мислення : проблеми світової освіти 21 століття. Харків : АССА. 2015. 284 с.
13. Фачоне П. Критическое мышление : отчёт об экспертном консенсусе в отношении образовательного оценивания и обучения. URL: <http://evolkov.net/critic.think/basics/delphi.report.html> (дата звернення: 30.09.2019).
14. Шамис В. А. Развитие критического мышления младших школьников : На материале сравнения традиционной и развивающей технологий обучения. Дис. ... канд. психол. наук. URL: <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-07/dissertaciya-razvitie-kriticheskogo-myshleniya-mladshih-shkolnikov> (дата звернення: 30.09.2019).

РОЗДІЛ 2

ПРОЄКТУВАННЯ УРОКІВ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ЗАСАДАХ НУШ: МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ

2.1. ЯКОЮ БУВАЄ РАЙДУГА?

(проєктування заняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»,
1 клас, тема тижня – «Веселка»)

І. І. П'ятковська,
І. М. Кулачко,

Северодонецький навчально-виховний комплекс
«Спеціалізована школа-колегіум Національного
університету «Києво-Могилянська академія»
Северодонецької міської ради

Завдання тижня:

1. Ознайомити із сутнісними характеристиками та особливостями такого явища природи як райдуга.
2. Формувати вміння побачити, усвідомити красу та багатство кольорів у навколишньому світі.
3. Закріплювати вміння роботи в групах, формувати почуття колективізму, розвивати навички взаємодії та взаємодопомоги.
4. Розвивати вміння використовувати зібрані дані для спілкування щодо досліджуваної проблеми.
5. Навчати знаходити, порівнювати та узагальнювати інформацію.
6. Розвивати пізнавальні інтереси, спостережливість, мовлення, пам'ять, уяву.
7. Навчати аналізувати явища неживої природи (веселка).
8. Навчати висловлювати свою думку, активно слухати в умовах спілкування, взаємодіяти з однокласниками.
9. Збагачувати словниковий запас учнів.
10. Розвивати спостережливість і кмітливість, уміння аналізувати й робити висновки, бачення прекрасного в усьому, що нас оточує.
11. Формувати потребу в пізнанні природи.
12. Прищеплювати любов і бережливе ставлення до природи, вміння спостерігати її красу.

Очікувані результати тижня:

На кінець тижня учні знатимуть:

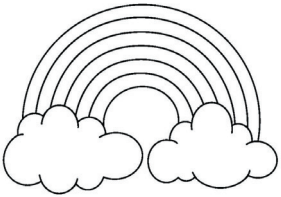
- ♦ Що райдуга – це природне явище.
- ♦ Якою буває райдуга.
- ♦ Де можна побачити райдугу.
- ♦ Як самому створити райдугу.

та вмітимуть:

- ♦ Спостерігати за райдугою як небесним явищем.
- ♦ Формулювати запитання про все, що їх цікавить.
- ♦ Працювати в команді.
- ♦ Знаходити потрібну інформацію з різноманітних джерел знань.
- ♦ Співвідносити природні явища за формою, кольором та розмірами.
- ♦ Зв'язно переказувати події з прочитаної казки.

№ з/п	Приклади навчальної діяльності	Очікувані результати учіння	Індекс очікуваного результату
	1. Ранкова зустріч «Посміхнись» «Чом Поважні Журавлі Знов Багато Смажать Фрі» (Привітання, гра «Розсміши веселку. Як запам'ятати кольори веселки? (Ч – П – Ж – З – Б – С – Ф)» Музичний супровід: Слова та музика – Наталія Май. Пісня «Веселка» https://youtu.be/oKDPCbvfB18 КОЛЬОРИ ВЕСЕЛКИ – милі дитячі пісеньки та розвиваючі мультики українською мовою – 3 любов'ю до дітей https://youtu.be/X6PvHZz8_pY	Уживає форму кличного відмінка іменника для звертання по імені до іншої особи, уживає ввічливі слова З увагою сприймає усні репліки учителя та однокласників (вітання, знайомство, запитання, просьба, прощання) й доречно реагує на усну інформацію в діалозі Обговорює в групі проблемне питання за темою тижня Уживає відповідну до ситуації спілкування (тематика тижня) лексику й несловесні засоби (жести, міміка тощо) Дотримується норм мовленнєвого етикету Сприймає (слухає, співає, переглядає, малює, тощо) твори, які подобаються.	2 МОВ 1-1.8-2 2 МОВ 1-1.1-1 2 МОВ 1-1.6-1 2 МОВ 1-1.7-2 2 МОВ 1-1.8-2 2 МИО 3.3-1
II	Евристична бесіда Додаток 1 «Незвичайні веселки» «Чому райдуга буває різною?» (Факти й інформація) «Запитання-відповідь» Робота в групах • Туманна • Дощова • Місячна • Вогняна • Зимова	Користується прийомами уточнення значення окремих слів, виразів у сприйнятих на слух текстах Обирає тему з декількох запропонованих і формулює 3-4 питання до свого потенційного співбесідника («Про що би я запитав?») Виришує, що він (вона) хотів/ла б дослідити Розрізняє послідовні дії в експерименті/спостереженні	2 МОВ 1-1.6-1 2 ПРО 1.1-1 2 ПРО 1.3-1 2 ПРО 3.1-4

		Проводить самостійно (або в групі) прості спостереження Зчитує дані з таблиць, піктограм, схем Розповідає про власні емоції, які виникають під час спостереження Співвідносить зображення/описи	2 ПРО 1.4-1 2 МОВ 1-1.7-3 2 ПРО 2.3-1 2 ПРО 4.1-4
III	Око спостерігача (спостереження за допомогою медіа-матеріалів) Додаток 2 <i>«Де можна побачити райдугу?»</i> <i>(Перегляд та обговорення медіаматеріалів)</i> Робота в групах. Завдання. Заповнити таблицю спостереження: • Стан неба. • День, ніч. • Наявність опадів. • Пора року. • «Штучна» веселка чи природне явище. (Водоспад, фонтан, поливна машина або польова поливна установка) https://youtu.be/k-GfnkUc5U0 (м.Львів, райдуга у фонтані) «Веселка, як це красиво» https://youtu.be/Z8E0eeUO1ZM	Ставить запитання до усного повідомлення та відповідає на запитання Створює в групі прості медіапродукти (стіннівка, колаж тощо) за допомогою вчителя/ вчительки, враховує мету й аудиторію Використовує зібрані дані для спілкування щодо досліджуваної проблеми Розповідає про власні емоції, які виникають під час спостереження та експериментування Зчитує дані з таблиць, піктограм, схем Розповідає про власні емоції, які виникають під час спостереження Фіксує здобуту інформацію/дані словами, зображеннями, символами	2 МОВ 1-1.3-2 2 МОВ 4-3.1-2 2 МАО 1.1.-2 2 ПРО 2.3-1 2 МОВ 1-1.7-3 2 ПРО 2.3-1 2 ПРО 2.2-1

IV	«Математична Веселка» Додаток 3 Завдання Обчисли і розфарбуй малюнок відповідно до значення виразів. 	Розпізнає об'єкти довкілля (за кольором, смаком, формою, звуком тощо) Знаходить суму (додає), різницю (віднімає) зручним для себе способом у межах 100 Робить відповідний висновок щодо правильності обчислень та намагається обґрунтувати його Виконує завдання, що впливає з тексту, використовуючи конкретні об'єкти, малюнки, таблиці	2 ПРО 4.3-1 2 МАО 3.3 – 2 2 МАО 1.4 – 6 2 МАО 2.3 – 3
V	Дослідницька лабораторія Додаток 4 Робота в групах (дослід зробити за вибором дітей) «Як самому створити райдугу?» • «Крокуюча вода» (дослід з харчовими барвниками). https://youtu.be/vuQ3O2mEyCQ • «Особиста веселка» (вода, дзеркало, ліхтарик, папір)	Сприймає монологічне висловлення (казку, вірш, розповідь про події з життя або про спостереження за чимось/кимось) Читає слова із вивченими буквами Проводить (самостійно або в групі) прості спостереження-досліди	2 МОВ 1-1.1-2 2 МОВ 2-2.2-2 2 ПРО 1.4-1
VI	Прослуховування та аналіз медіатексту Казка «Зайчик і веселка» (автор Олена Громенко) Додаток 5	Сприймає монологічне висловлення (казку, вірш, розповідь про події з життя або про спостереження за чимось / кимось) Визначає послідовність подій у художньому тексті Зв'язно переказує події прочитаної казки чи оповідання, використовуючи слова "спочатку", "потім", "в кінці"	2 МОВ 1-1.1-2 2 МОВ 2-2.3-1 2 МОВ 2-2.3-1
VII	Рефлексія «Гра-інтерв'ю» • Чи справдилися ваші очікування від уроку? • Що нового ви дізналися про веселку? • Якою буває райдуга? • Чи було вам цікаво? • Що вас здивувало? • Про що б ви хотіли дізнатися більше? • Покажіть свій настрій після уроку. • Яку оцінку ви б поставили мені за урок і чому?	Розповідає про власні почуття та емоції від прослуханого та побаченого	2 МОВ 1-1.8-1

Додаток 1**1. Евристична бесіда. «Запитання-відповідь»**

Конкретна мета. Довідатися в учнів, чи бачили вони у своєму житті таке природне явище, як веселка.

Якої пори року це відбувалося? Це відбувалося після, до, під час дощу, за інших обставин? У який час доби? Тощо.

2. Робота в групах.

- ♦ Сформувати групи.
- ♦ Обрати «Читайлика» (дитина, яка читає і розуміє зміст прочитаного).
- ♦ Прочитати надану інформацію.
- ♦ Зіставити зміст прочитаного й вибрати відповідне фото.
- ♦ Пояснити свій вибір, обрати назву веселки, яка утворюється у природі за певних умов.

- ♦ Попросити учнів поділитися, що їх вразило, які нові знання вони отримали.

Незвичайні веселки (Факти та інформація)

Туманна веселка – (біла веселка, туманна дуга) – веселка, що представляє собою широку блискучу білу дугу. Вона з'являється при освітленні сонячними променями слабого туману. Відсутність колірного забарвлення, як у звичайної веселки, пояснюється відносно малими розмірами краплин води. Внутрішня сторона білої веселки може бути трохи забарвлена у фіолетовий колір, а зовнішня – в помаранчевий. Іноді білою веселкою невірно називають місячну веселку.

Вогняна веселка – феномен проявляється за певних умов: сонце повинне бути вище над горизонтом; в небі повинні знаходитися перисті хмари; плоскі шестигрунтні кристали льоду в хмарах повинні розташовуватися горизонтально.

Місячна веселка – (також відома як нічна веселка) – веселка, породжувана місяцем. Місячна веселка порівняно більш бліда, ніж звичайна. Це пояснюється тим, що Місяць виробляє (відбиває від Сонця) менше світла, ніж Сонце. Місячна веселка завжди знаходиться на протилежній від Місяця стороні неба.

Дощова веселка – веселку можна побачити з боку, що протилежний Сонцю, і обов'язково не закритому хмарами. Такі умови найчастіше створюються при випаданні літніх дощів, які мають народну назву «грибні» дощі. Зовнішня дуга веселки червона, за нею йде помаранчева, жовта, зелена дуги і т. д., закінчуючи внутрішньою фіолетовою.

Зимова веселка – у зимовий час таке оптичне явище, як веселка, виникає рідко. Спостерігати її можна тільки в ясний морозний день при високій вологості повітря. Якщо влітку сонячне світло заломлюється у водяних краплях, то взимку – в кристалах льоду. Найчастіше зимову веселку видно лише фрагментарно, красива дуга від землі до землі спостерігається в теплу пору року.

Побачити зимову веселку – одна з найбільш сприятливих прикмет. Добрі зміни в житті й рідкісне везіння прийдуть до тих, кому довелося спостерігати райдужне коромисло взимку, – такий основний сенс повір'я.

Додаток 2**Перегляд та обговорення медіаматеріалів****Око спостерігача «Де можна побачити райдугу?»****Спостереження.**

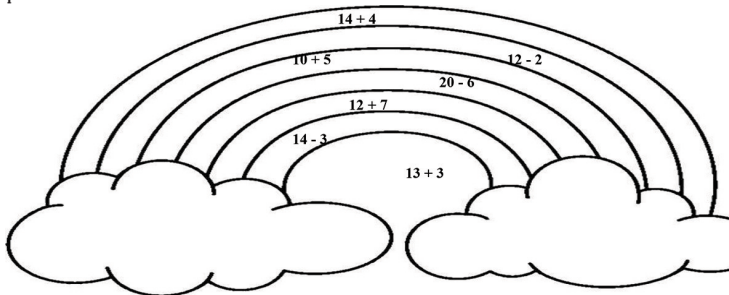
- ♦ Стан неба.
- ♦ День, ніч.
- ♦ Наявність опадів.
- ♦ Пора року.
- ♦ «Штучна» веселка чи природне явище.

Робота в групах. Завдання: Заповнити таблицю спостереження після перегляду відеоматеріалів.

Спостереження (поставити позначки + або -)	Водоспад	Фонтан
Небо хмарне		
Небо ясне		
День		
Ніч		
Літо		
Зима		
Опади		
Штучне явище		
Природне явище		

Результат спостереження.

- ♦ Обговорення отриманих результатів.
- ♦ Запропонувати дітям знайти відмінності й спільне між двома об'єктами спостереження.

Додаток 3

Завдання.

- ♦ Обчисли й розфарбуй малюнок відповідно до значення виразів.

Якщо значення виразу:

- ♦ 18 – у червоний колір;
- ♦ 10 – у помаранчевий (жовтогарячий);
- ♦ 15 – у жовтий;
- ♦ 14 – у зелений;
- ♦ 19 – у блакитний;
- ♦ 11 – у синій;
- ♦ 16 – у фіолетовий.
- ♦ Що у тебе вийшло? (Веселка)

Додаток 4

- ♦ «Дослідницька лабораторія» (Робота в групах)
- ♦ «Особиста веселка»

Знадобляться:

Ємність з водою, ліхтарик, дзеркало, білий аркуш.

Що потрібно робити:

На дно посудини покласти дзеркало. Налити воду. Світло ліхтарика направити на дзеркало. Віддзеркалення світла ловити на папері. Там з'явиться справжня веселка.

Пояснення: Світловий промінь складається з декількох кольорів.

Коли промінь проходить крізь воду, то розколюється на складові частини. Так виходить веселка.

Висновок. Обговорення отриманих результатів під час досліду.

Додаток 5

Казка «Зайчик і веселка» (автор Олена Громенко)

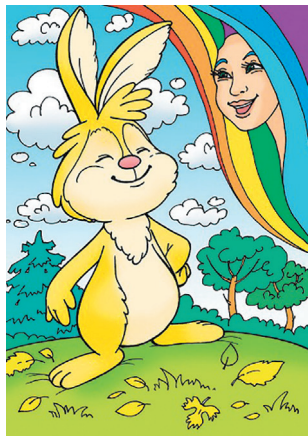
Жив собі зайчик. Тільки двічі на рік він змінював колір

шубки. Взимку – на білий, а влітку – на сірий. Набридло куцохвостому бути таким немодним. Якось після теплого літнього дощичку на небі з'явилася барвиста веселка. Заєць зачаровано дивився на неї, а потім наважився попросити:

– Веселочко! Будь ласка, пофарбуй шубку в якийсь яскравий колір.

– Гарзд, – усміхнулася веселка. – Можу навіть міняти кольори твого вбрання. Але запам'ятай: якщо знову попросиш у мене білу шубку, то кольоровим більше не станеш ніколи.

Довгоухий погодився і спочатку забажав бути зеленим. Адже це так зручно залишатися непомітним у траві та мати можливість досхочу бавитися в заростях.

Потім зайчена стало синім. Довелося перебратися поближче до озера. Невдовзі куцохвостий помітив, що йому так личить блакитний колір!

Настала осінь. Заєць став жовтим із червоними плямами. Він бігав по золотому листю й був зовсім непомітним для ворогів.

Ставало холодніше, з'явилися перші сніжинки. Одного разу зайчик зустрів їжачка. Той здивовано поцікавився:

– Що трапилося, друже? Чому такий пістрявий? Як зимувати думаєш?

Тут куцохвостий зрозумів, що його модне жовтогаряче вбрання взимку буде помітним навіть здалека. Лисиця таку поживу швидко вгледить! І став кликати веселку, щоб попросити білого козушка. Барвіста одним оком визирнула з-за хмаринки й запитала:

– Пам'ятаєш мою умову?

– Так, – відповів зайчисько. – Проте не хочу кольорового вбрання. Краще хай буде таким, як створила сама природа!

Відтоді заєць на зиму стає білим, навесні змінює шубку на сіру. І ніякі інші барви йому більше не потрібні.

Завдання до казки

1. Визначити послідовність подій.
2. Зв'язно переказати події прочитаної казки, використовуючи слова "спочатку", "потім", "в кінці".

2.2. ЯК ПОВ'ЯЗАНІ ВЕСЕЛКА, ДОЩ, ГРОЗА?

**(проектування заняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»,
1 клас, тема тижня – «Веселка»)**

І. О. Бондарева,

Л. В. Кісельова,

*Сватівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 8
Сватівської районної ради Луганської області*

№ з/п	Приклади навчальної діяльності	Очікувані результати навчання	Індекс очікуваного результату
1	Ранкова зустріч Привітання Повідомлення літописця Повідомлення синоптика Гра «Що це?» (відгадування загадок, оголошення теми дня) Групова вправа – рухлива гра «Сонячна дуга»	З увагою сприймає усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі Сприймає монологічне висловлення з конкретною метою Установлює взаємозв'язок між порою року і погодою Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (міміку, жести тощо) Уживає в мовленні порядкові числівники при встановленні порядкового номера об'єкта відносно іншого	2 МОВ 1-1.1-1 2 МОВ 1-1.1-2 2 ПРОЗ.1-5 2 МОВ 1-1.7-2 2 МАО 3.1-3

		Об'єднується з іншими дітьми для навчання та гри Виділяє ключові слова, фрази в усному повідомленні	2 СЗО 4.4.-6 2 МОВ 1.4-2
II	Як пов'язані дощ, гроза, веселка? Читання оповідання Д. Чередниченка «Чого веселка весела?». Відгадування загадки. Бесіда «Які бувають хмари?», «Як виникають грім, блискавка?» Бесіда про правила поведінки під час грози	Сприймає монологічне висловлення з конкретною метою. Читає правильно та виразно вголос різні тексти (вірші, казки, оповідання, графічні та інформаційні тексти залежно від мети читання) Описує дії, доцільні в разі небезпечної ситуації Пояснює можливі небезпеки, що можуть очікувати людину в довкіллі	2 МОВ 1-1.1-2 2 МОВ 4.1-1 2 СЗО 2.1-3 2 СЗО 2.2.-2
III	Види веселки Перегляд мультфільму «Як народилася веселка» (казки Тетяни Гаркуші) Демонстрація і обговорення світлин із зображенням подвійної веселки, перевернутої веселки, туманної веселки, місячної веселки, вогняної веселки, зимової веселки Руханка «Здрастуй, веселка-дуга!»	Обговорює зміст і форму простого медіатексту (світлин, мультфільм), виявляє очевидні ідеї у простих медіатекстах Сприймає монологічне висловлення та використовує усну інформацію з конкретною метою Висловлює думку про почуте Об'єднується з іншими дітьми для навчання та гри Дає прості відповіді на запитання	2 МОВ 1.4-4 2 МОВ 1.1-2 2 МОВ 1.5-1 2 СЗО 4.4.-6 2 ІФО 1.2-1
IV	Робота в парах - гра «Виділи голосні» - гра «Втратили букву»	Обирає букви на позначення звуків на письмі Експериментує з мовними одиницями (творює нові слова, замінює/додає букву у слові)	2 МОВ 4.1-3 2 МОВ 4.2-1
V	Робота в групах - гра «Розгадай кросворд»	Об'єднується з іншими дітьми для навчання та гри Знаходить необхідні (суттєві) дані для виконання завдання Уживає в мовленні порядкові числівники при встановленні порядкового номера об'єкта	2 СЗО 4.4.-6 2 МАО 3.1-3 2 МАО 3.1-3
VI	Засідання дослідницького бюро Досліди 1-2. Чи можна отримати веселку в домашніх умовах?	Передбачає, якого результату досліджень очікує Розрізняє послідовні дії в експерименті Проводить (самостійно або в групі) прості спостереження/досліди Застосовує за потреби найпростіші матеріали та прилади Робить власні припущення щодо результату спостережень	2 ПРО 1.2-2 2 ПРО 1.3-1 2 ПРО 1.4-1 2 ПРО 1.4-2 2 ІФО 1.4-5

VII	Практична робота Малювання веселки фарбами (музичний супровід «Кольори веселки» сл. і муз. О. Шевченка)	Малює графічними матеріалами Користується палітрою Дотримується правил техніки безпеки Пояснює, наскільки вдалося втілити задум	2 МИО 1.1.-5 2 МИО 1.1.-8 2 МИО 1.1.-9 2 МИО 3.1-3
VIII	Підбиття підсумків заняття	Розповідає про те, що його/її вразило, схвилювало Описує зміни власних емоцій, почуттів, настрою Пояснює на основі власного дос- віду, що вплинуло на вибір усної інформації	2 МОВ 1.6-3 2 СЗО 2.2-8 2 МОВ 1.3-2

Хід заняття

І. Ранкова зустріч

1. Привітання. Вправа «Друг»

Доброго ранку, діти. Я рада вас всіх бачити. Як здорово, що всі ми тут сьогодні зібралися.

Зібралися всі діти в коло,
Я – твій друг і ти – мій друг.
Разом за руки візьмемось
Один одному всміхнемось!

(Взятися за руки й подивитися один на одного з посмішкою)

2. Повідомлення літописця (дата, день тижня).

3. Повідомлення синоптика (стан неба, опади, температура, наявність вітру тощо).

4. Гра «Що це?» (відгадування загадок, формулювання теми дня).

Хтось відкрив на небі душ,
Повно на землі калюж.
І на нас водиця ллється.
Як це явище зоветься?

(Дощ)

Спершу – блиск,
За блиском – тріск,
За тріском – плескіт.

(Гроза)

Дощ пройшов, через ставок
Перекинувся місток.
Кольорів у ньому сім,
Він подобається всім!

(Веселка)

Повідомлення теми заняття

5. Рухлива гра «Сонячна дуга»

Хід гри

Учитель кладе посередині класу обруч із прив'язаними до нього стрічками. Це – «сонечко». Ведучий піднімає обома руками обруч над головою, промовляючи слова вірша Г. Лагздинь «Райдуга»:

У райдузі – сім дужок,
Кольорових сім подружок!

Діти підходять і піднімають кожен по стрічці. Ритмічно рухаючись по колу, продовжують вірш:

Червона дужка – помаранчевій подружка!
Жовта дужка – зеленій подружка!
Блакитна дужка – синій подружка!
А як стануть обніматись
Ті барвисті сім дужок,
То зіллються в білий колір
Усі разом – сім подружок!

Діти починають бігти по колу.

Семибарвна та дуга – наша райдуга!

Діти уповільнюють рух і поступово зупиняються. Водночас усі разом кладуть обруч на підлогу й сідають на стільчики. Гра повторюється, поки всі діти не побудують у хороводі.

II. Як пов'язані дощ, гроза, веселка?

♦ Хто з вас бачив справжню веселку. А чому її так називають? (Тому, що райдуга весела)

♦ А чому вона весела? Поясніть свою думку.

♦ Прочитайте оповідання Дмитра Чередниченка.

Чого веселка весела?

Синє небо. Жито жовте. Луки зелені. Яблуко червоне. Нагідки жовтогарячі. Вода в Дніпрі блакитна. Фіалка фіолетова. А як устане веселка, то в ній всі кольори є. Колір неба, жита, лук, яблука, нагідок, Дніпра, фіалок. От яка багата веселка. А чого? Бо вона з Дніпра води набирає. А вода в Дніпрі блакитна. А ще небо над Дніпром синє. А жито над Дніпром жовте. А ще над Дніпром зелені луки, червоні яблука, жовтогарячі нагідки, фіолетові фіалки. От чого веселка з Дніпра воду набирає. Того вона й така весела, барвиста така.

♦ Поясніть, чому веселка весела.

♦ Діти, а коли можна спостерігати на небі веселку? (В теплу пору, коли йде дощик, і водночас крізь хмари світить сонечко). Так, молодці! Бачите, яка чарівниця у нас природа, і як багато у неї барв.

♦ А зараз відгадайте загадку:

Спробуй, друже, відгадати,

Що за стрій у небесах:

Чи клубки пухкої вати,

Чи то пір'я з крупних птах,

Чи біжить овець отара?

Ні, пливають це білі...(хмари)

- ♦ А якою ми вважаємо погоду, коли на небі хмари і немає сонечка? (Хмарною)

- ♦ Які бувають хмари? (купчасті, перисті, шаруваті)

- ♦ На що схожі купчасті хмари? (На вату, вони білі і пухнасті. Вони сповіщають про гарну погоду).

- ♦ А перисто-шаруваті на що схожі? (Це прозора пелена, яка лише злегка закриває сонце. Ці хмари приносять із собою дощ або сніг).

- ♦ Назвіть явища, які бувають під час дощу (вітер, грім, блискавка).

- ♦ Як виникає грім з блискавкою? Коли дощові хмари швидко пересуваються, то нашттовхуються одна на одну, віддаючи при цьому свої електричні заряди. Тоді й виникають на небосхилі світлові ламані лінії – блискавка, а невдовзі після цього гримить грім.

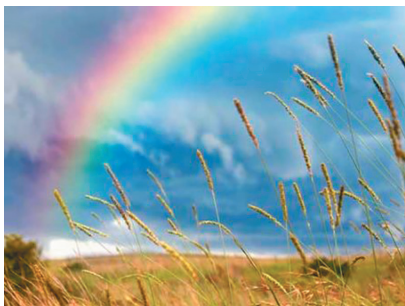
- ♦ Чи можна ховатися під деревом під час грози? (Ні, блискавка може потрапити в дерево, а це небезпечно).

- ♦ У вигляді чого дощ падає на землю? (У вигляді краплин).

- ♦ А якого кольору вода? (Прозора). Яка на дотик? (Мокра, холодна чи тепла)

Що відбувається з водою, коли йде дощ? (Вона летіть, мов з душі, розливається у різних напрямках по тротуарах, утворюючи калюжі). Що придумали люди для того, щоб захиститись від дощу? (Парасолі, плащі, калоші, гумові чоботи).

- ♦ А коли сонячні промені проходять крізь дощові краплини, утворюється райдуга-веселка.

III. Види веселки

Веселка – одне з найкрасивіших явищ природи. Людина з незапам'ятних часів замислювалась над її природою і пов'язувала появу на небі різнобарвної дуги з безліччю повір'їв і легенд. Люди порівнювали веселку з небесним мостом, з якого на землю сходили боги або ангели, то з дорогою між небом і землею, то з воротами в інший, потойбічний світ.

Перегляд казки «Як народилася веселка» (казки Тетяни Гаркуші)

1. Як утворюється веселка

Мозковий штурм: Які умови необхідні, щоб утворилася веселка?

Веселка – це атмосферне оптичне явище, яке спостерігається при освітленні Сонцем безлічі водяних крапельок під час дощу, туману або після дощу. Внаслідок заломлення сонячних променів у крапельках води під час дощу на небі з'являється кольорова дуга.

Веселка так само виникає й у відображених променях Сонця від водної поверхні морських заток, озер, водоспадів або великих річок. Така веселка з'являється на березі водойм і виглядає надзвичайно красиво.

2. Якою буває веселка

Діти, пригадайте, які види веселки, крім звичайної семикольорової, ви бачили у природі, в Інтернеті/по телевізору, в книжках?

Подвійна веселка

Ми вже знаємо, що веселка на небі з'являється від того, що промені сонця проникають крізь дощові краплі, заломлюються і відображаються на іншій стороні неба різнобарвною дугою. А іноді сонячні промені можуть спорудити на небі відразу дві, три а то й чотири веселки. Побачити подвійну веселку – хороша прикмета – це до удачі, здійснення бажань. Так що, якщо вам пощастило побачити подвійну веселку, поспішіть загадати бажання і воно обов'язково здійсниться.

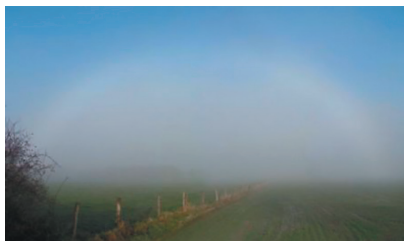
Перевернута веселка

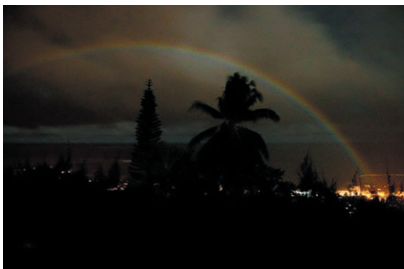
Перевернута веселка – явище досить рідкісне. Вона з'являється за певних умов, коли на висоті 7-8 км тонкою завісою розташовуються перисті хмари, що складаються з крижаних кристалів. Сонячне світло, падаючи під певним кутом на ці кристали, розкладається в атмосферу. Кольори перевернутої веселки розташовані у зворотному порядку: зверху знаходиться фіолетовий, а знизу – червоний.

Туманна веселка

Туманна веселка, або біла, з'являється при освітленні сонячними променями слабкого туману, що складається з дуже дрібних крапельок води. Така веселка являє собою дугу, пофарбовану в дуже бліді кольори, а якщо ж крапельки зовсім дрібні, то веселка пофарбована в білий колір. Туманна веселка може з'являтися і вночі під час туману, коли на небі яскравий місяць. Туманна веселка досить рідкісне атмосферне явище.

Місячна веселка

Місячна веселка або нічна веселка з'являється вночі і породжується Місяцем. Місячна веселка спостерігається під час дощу, який йде напроти Місяця. Так само місячну веселку можна спостерігати в місцевостях, де є водоспади.

Вогняна веселка

Вогняна веселка – це рідкісне явище. Вона з'являється, коли сонячне світло проходить крізь перисті хмари під кутом 58 градусів над горизонтом. Ще однією необхідною умовою для появи вогняної веселки є шестикутні кристали льоду, що мають форму листа, і їх межі повинні бути паралельні землі. Сонячні промені, проходячи крізь вертикальні межі крижаного кристала, заломлюються і запалюють вогняну веселку або округло-горизонтальну дугу, так в науці називається вогняна веселка.

Зимова веселка

Таку веселку можна спостерігати тільки взимку під час сильного морозу, коли холодне Сонце сяє на блідо-блакитному небі, а повітря наповнене маленькими кришталіками льоду. Сонячні промені заломлюються, проходячи крізь ці кристали, як крізь призму, і відображаються в холодному небі різнобарвною дугою.

Чи буває веселка без дощу?

Веселку можна спостерігати і в ясный

сонячний день біля водоспадів, в саду при поливі квітів зі шланга, затиснувши отвір шланга пальцями, створюючи водяний серпанок і направляючи шланг в бік Сонця.

Руханка

Здрастуй, **веселка-дуга**, (Діти виконують нахил.)
Різнобарвний місток! (Широко розводять руки в сторони, «малюючи» в повітрі дугу.)

Здрастуй, **веселка-дуга!** (Знову виконують нахил.)

Приймай нас в гості. (Ідуть на місці.)

Ми по **веселці бігом** (Біжать на місці, високо піднімаючи коліна)

Пробіжимося босоніж.

Через **веселку-дугу** (Роблять чотири стрибки на носках)

Перестрибнемо на бігу (Роблять ще чотири стрибки на носках)

І знову бігом, бігом (Біжать на місці, високо піднімаючи коліна.)

Пробіжимося босоніж.

IV. Робота в парах

Гра «Виділи голосні»

Картинки із зображеннями: **хмара, дерево, сонце, волошка, дощ.**

– Позначити в словах букви, що позначають голосні звуки.

Гра «Втратили букви»

На картках написані слова, що втратили по одній букві:

ПРОМІНЬ, НЕБО, ГРОЗА, ТРАВА, ЗЕМЛЯ, ЛИСТ

– Дописати букви, які змило дощем.

V. Робота в командах

Гра «Розгадай кросворд»

Щоб розшифрувати кросворд, дітям треба пригадати назви семи кольорів веселки та здогадатися про розташування кожного слова. У поміч дається підказка у вигляді літери «о» в найдовшому слові («помаранчевий»), а також зображення веселки, розмалювавши яке, дітям легше буде розібратися зі словами.

Запам'ятати кольори веселки та їх послідовність допоможе така промовка:

Часто Ослик Жадав
З'їсти Багато Солодких
Фруктів.

VI. Засідання дослідницького бюро.**Дослід №1**

– Як ви думаєте, можна отримати веселку в домашніх умовах, наприклад, тут і зараз?

(міркування дітей)

– Як ви думаєте, у нас вийде?

(відповіді дітей)

– Давайте кожен з вас зараз спробує створити власну веселку.

Перед вами блюдця з водою і прозорий лак для нігтів. Вам необхідно поставити миску з водою на стіл, щоб на неї не падали сонячні промені. Потримати над мискою пензлик із пляшечки з лаком, поки крапля лаку не впаде в воду. А потім, уважно дивіться, що у вас вийде?

(діти виконують дослід, спостерігають за поверхнею води)

Отже, які висновки ми можемо зробити?

(Спостерігаючи за поверхнею води, бачимо, що лак утворює тонку плівку на поверхні води. Повертаючи миску до світла, коли промінь падає на поверхню, бачимо переливи веселкових тонів, виходить райдужна плівка).

– Молодці!

Дослід №2

– Як ви думаєте, чи можна отримати веселку іншими способами?

(міркування дітей)

– Як ви думаєте, чи вийде у нас створити веселку за допомогою компакт-диска?

(відповіді дітей)

– Давайте кожен з вас спробує зараз створити свою веселку за допомогою компакт-диска.

(відповіді дітей)

Перед кожним з вас лежать компакт-диски. Вам необхідно взяти диск, спробувати зловити їм сонячний промінь, направивши його на стелю або на стіни. А потім уважно дивіться, що у вас вийде.

(діти виконують дослід, направляють на диск сонячне світло і бачать усі кольори веселки)

– Отже, ми з вами довели, що веселку можна отримати і в домашніх умовах різними способами.

VII. Практична робота

– А зараз я пропоную кожному з вас намалювати свою власну красиву веселку.

– У веселки кольорів багато, а фарби у нас тільки трьох кольорів: жовтого, синього, червоного.

– Як ви думаєте, можна намалювати веселку трьома кольорами?

(відповіді дітей)

З чого почнемо?

(Діти визначають, які кольори є, яких не вистачає)

1. З'ясувати яких кольорів не вистачає.
2. Потрібно вирішити, де їх взяти. Якщо діти не можуть, підказати їм, що папітри їм про щось підкажуть.
3. Як будемо змішувати кольори? Проговорити правила змішування.

4. Можливо, хтось із вас знає, при змішуванні яких кольорів, виходить той чи інший колір?

5. Важливо: змішувати фарбу тільки в палітрі, кожен раз при зміні кольору промивати пензлик, користуватися серветками для промокання пензлика і вологими серветками в кінці роботи.

6. Визначити, як тільки всі кольори будуть готові, можна буде приступити до малювання веселки.

Практична частина (Музичний супровід «Кольори веселки» сл. та муз. Олександра Шевченка).

Діти намагаються створити відсутні кольори шляхом змішування фарб, кожен у своїй палітрі.

– Діти, у вас у кожного вийшла своя веселка.

– Хтось із вас сумнівався, що веселку можна намалювати трьома основними кольорами, хтось припустив, що це можливо.

– Ось зараз, хіба не відбулося чудо? Адже ви всі виявилися чарівниками і змогли намалювати чудову, єдину у світі таку веселку, яка є тільки у вас.

VIII. Підбиття підсумків заняття

- ♦ Чи було вам цікаво на уроці?
- ♦ Що вас здивувало?
- ♦ Що нового дізналися?
- ♦ Як вам вдалося, маючи три кольори, намалювати 7-кольорову веселку?
- ♦ Кому б ви хотіли розповісти те, що нового дізналися на уроці?

2.3. ЧОМУ З'ЯВЛЯЄТЬСЯ ВЕСЕЛКА?

(проектування заняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», 1 клас, тема тижня – «Веселка»)

Л. М. Слюсарєва,

О. М. Мащенко,

*Лиманська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
Старобільської районної ради Луганської області*

Узагальнена таблиця

№ з/п	Приклади навчальної діяльності	Очікувані результати учіння	Індекс очікуваного результату навчання
1	Ранкова зустріч	З увагою сприймає усні репліки, доречно реагує на усну інформацію в діалозі Сприймає монологічне висловлювання з конкретною метою Описує зміни власних емоцій, почуттів, настрою	2 МОВ 1.1-1 2 МОВ 1.1-2 2 СЗО 2. 2-8
2	Розгадування ребуса	З увагою сприймає усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі Сприймає монологічне висловлення і використовує усну інформацію з конкретною метою	2 МОВ 1.1-1 2 МОВ 1.1-2

	Вправа «Мозковий штурм»	Висловлює думку про почуте Вступає в діалог, підтримує й ініціює діалог на теми, які викликають зацікавлення Розповідає про те, що його/її вразило, переповідає події з власного життя Підтримує аргументами власні думки, або спростовує їх Відтворює фактичні результати лічби об'єктів, що їх оточують Передбачає ймовірний результат лічби об'єктів навколишнього світу, доступних для спостереження	2 МОВ 1.5-1 2 МОВ 1.6-1 2 МОВ 1.6-3 2 МОВ 1.6-4 2 МАО 3.1-4 2 МАО 1.4-4
3	Евристична бесіда «А чому утворюється веселка?» Заучування мнемонічної фрази	З увагою сприймає усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі Сприймає монологічне висловлення і використовує усну інформацію з конкретною метою Розпізнає ключові слова, фрази в усному повідомленні Уважно вислуховує думку співрозмовника, висловлює свій погляд, шануючи гідність інших Досліджує сприйняття інформації різними органами чуття Лічить за правилами лічби об'єкти навколишнього світу (розташовані послідовно,...)	2 МОВ 1.1-1 2МОВ 1.1-2 2МОВ 1.4-1 2 ПО 7.2-3 2 ІФО 1.1-1 2 МАО 3.1-1
4	Гра «Математичний калейдоскоп»	Знаходить суму (додає), різницю (віднімає) Застосовує різні способи виконання арифметичних дій із числами	2МАО 3.3-2 2МАО 3.3-3
5	Фізкультурхвилинка «Райдуга»	Виконує вправи фізкультурної хвилинки Імпровізує рухами Усвідомлює важливість рухів та активної поведінки для себе та інших	2 ФІО 1.2-1 2 МИО 1.2-3 2 СЗО 3.3-5
6	Робота в групах «Відтвори сюжетну картинку»	Сприймає монологічне висловлювання і використовує усну інформацію з конкретною метою Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміка тощо) Ділиться своїми почуттями та емоціями від прослуханого Об'єднується з іншими людьми у групу для навчання та гри Виконує запропоновану роль у мікрогрупі (команді), погоджуючись із рішенням команди	2 МОВ 1.1-2 2 МОВ 1.7-1 2 МОВ 1.8-1 2 СЗО 4.4-6 2 СЗО 4. 4-7
7	Перегляд та обговорення казки		
7	Перегляд та обговорення казки	Формулює інформаційні запити Характеризує звукове оформлення в мультфільмі Ділиться своїми почуттями та емоціями від прослуханого Вирішує, що він/вона хотів/ла б дослідити Співвідносить зображення / описи явищ неживої природи з відомими йому / їй із довкілля або інших джерел об'єктами та явищами Запитує, щоб довідатися більше	2 ІФО 1.1-3 2 МИО 2.1-4 2 МОВ 1.8-1 2 ПРО 1.1-1 2 ПРО 4.1-1 2 ПРО 4.2-1

8	Списування з друкованого тексту загадки	Списує елементарні повідомлення з друкованого тексту	2 МОВ 3.1-4
9	Вправа «Розфарбуй веселку»	Малює графічними матеріалами Демонструє іншим результати власної діяльності Не боїться представляти результати діяльності	2 МІО 1.1-5 2 ТЕО 1.5-1 2 МІО 3.1- 2
10	Робота в групах (самостійне створення мнемонічної фрази про веселку)	Об'єднується з іншими людьми у групу для навчання та гри Виконує запропоновану роль у мікрогрупі (команді), погоджуючись із рішенням команди Уважно вислуховує думку співрозмовника, висловлює свій погляд, шануючи гідність інших Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміка, тощо) Творить художні тексти малих жанрів	2 СЗО 4.4-6 2 СЗО 4. 4-7 2 ПО 7.2-3 2 МОВ 1.7-1 2 МОВ 4.2-2
11	Підбиття підсумків Календарик настрою Гра «Мікрофон»	Розповідає про те, що його / її вразило, схвилювало; переповідає події із власного життя Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміка тощо) Ділиться своїми почуттями та емоціями від прослуханого та побаченого Описує зміни власних емоцій, почуттів, настрою	2 МОВ 1.6-3 2 МОВ 1.7-1 2 МОВ 1.8-1 2 СЗО 2. 2-8

Хід заняття

I. Ранкова зустріч

Діти стоять у колі, вітаються один з одним, називаючи один одного по імені, висловлюють свої побажання.

Наприклад: «Оленко, я бажаю тобі доброго дня!». Оленка дякує, повертається до Сергійка і говорить: «Сергійку, я бажаю тобі радісного дня!» й т. д.

Діти по черзі підходять до «Куточка настрою» і «демонструють» власний настрій.

Інші діти вгадують, який настрій цієї дитини.

Помічник учителя (учень) розповідає, яка зараз пора року, місяць, день тижня, число, коротко про стан природи (ясна, сонячна, іде дощ, віє легенький вітерець,...)

Учитель запитує: – Які ще зміни в природі відбуваються з настанням тепла?

II. Розгадування ребуса «Веселка»

Малюнок весла“, буквосполучення «ел», малюнок калини““. Отримуємо, розгадавши ребус, слово ВЕСЕЛКА.

Припущення учнів, про що сьогодні на занятті буде йти мова? (про веселку)

Вправа «Мозковий штурм»

- ◆ Чи доводилося вам спостерігати у природі веселку?
- ◆ Якого вона була розміру, форми?
- ◆ Які кольори були в цієї веселки?
- ◆ Об'єднайтеся в групи, запропонуйте гіпотезу, чому утворюється веселка.

Обговорення запропонованих гіпотез.

III. Евристична бесіда «А чому утворюється веселка?»

Питання для бесіди:

1. Які міфи, казки, повір'я про те, чому утворюється веселка ви знаєте?
2. А як насправді утворюється веселка?
3. Отже, які основні умови утворення веселки?
4. Чи всі, хто спостерігає одну й ту ж веселку, бачать її однаковою? Чому?
5. Від чого залежить яскравість і насиченість її кольорів?
6. Яку роль у сприйнятті веселки відіграють наші очі?
7. Отже, якщо основні умови утворення веселки – це краплі води й світло, яке проходить через них, то де ще можна побачити веселку?
8. Які народні повір'я, пов'язані з веселкою, вам відомі?

Матеріал для бесіди

Людство пов'язує **веселку** з безліччю повір'їв і легенд. У давньогрецькій міфології, наприклад, **веселка** – це дорога, якою ходила посланниця між світом богів і світом людей Іріда. У давніх слов'ян уважалося, що **веселка** п'є з озер, рік і морів воду, що потім проливається на землю дощем.

Після дощу, поки маленькі краплі води ще втримуються потоками повітря, промені сонця проходять крізь них, переломлюються, відбиваються і повертаються до нас під кутом 42 градуси. Коли сонячні промені проходять крізь краплі, то світло розкладається на кольори спектра від червоного до фіолетового.

Чим більші краплі води, тим більш яскравий і насичений колір веселки. Поступово кількість і розмір крапельок зменшується; вони або випаровуються або падають на землю, – і веселка втрачає свою яскравість, а потому і зовсім зникає.

Двоє людей, навіть якщо вони стоять поруч, не можуть побачити абсолютно однакову веселку, тому що розмір і щільність крапель у різних місцях не однакові.

У нашому оці є чудові рецептори – їх називають колбочки, які розпізнають кольори. Чим більше світла, тим краще вони працюють. Тому вдень ми спостерігаємо яскраву й багатокольорову веселку. Я коли світла мало (вночі, в сутінках), колбочки „засинають”, і ми бачимо веселку без кольорів. Тому місячна веселка, яку можна побачити тільки вночі, біляста.

Звичайно, веселку можна побачити не лише після або під час дощу: вона утворюється біля водоспадів, фонтанів, на тлі кожної, зокрема, й штучно створеної завіси води.

Веселка згадується в багатьох народних прикметах, пов'язаних, зокрема, із прогнозом погоди. Наприклад, веселка висока і крута передвіщає гарну погоду, а низька й полого – погану.

Запам'ятовування назв і послідовності кольорів веселки (робота з мнемонічною фразою)

Прийнято вважати, що **веселка складається** із семи основних кольорів: червоного, помаранчевого, жовтого, зеленого, блакитного, синього й фіолетового.

За початковими літерами української приказки «Часто Ослик Жадав З'їсти Грудю Солодких Фруктів», діти запам'ятовують назви кольорів **веселки**.

Заучування прислів'я учнями.

ІV. Гра «Математичний калейдоскоп»

Умови гри: діти зручним способом виконують різні дії з числами, результатом яких буде 7.

Наприклад: – Як можна отримати число 7? ($6+1$; $10-3$; $7+0$; $11-1-3$)

У. Фізкультхвилинка «Райдуга»

Хмарка вгору стелиться, наче дим...

<https://www.youtube.com/watch?v=t7FLa2FF2AI>

Дивлячись відео, слухаючи музичний твір, діти повторюють рухи у такт мелодії

УІ. Робота в групах «Відтвори сюжетну картинку»

Учитель заздалегідь готує для кожної групи картинку за темою уроку, розрізавши кожну вздовж на 10 смужок (так щоб смужка містила частину зображення). Запропонувати дітям скласти власне зв'язне висловлювання за сюжетом.

УІІ. Перегляд та обговорення казки Тетяни Гаркуші «Я народилася веселка?»

<https://www.youtube.com/watch?v=dQnEq3C9Xgk>

УІІІ. Списування з друкованого тексту загадки

Що за диво-коромисло

Після дощичку повисло?

ІХ. Вправа «Розфарбуй веселку»**Х. Робота в групах**

Самостійне створення мнемонічної фрази про веселку

Наприклад: **Ч**ому **П**інгвіни **Ж**ивуть **З**имом **Б**ез своїх **Ф**антазій?

ХІ. Підбиття підсумків

Календарик настрою

Гра «Мікрофон»

2.4. У МАЙСТЕРНІ ПРОФЕСІЙ

(проектування заняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», 1 клас, тема тижня – «У світі професій»)

Г. В. Ковальова,

*Попаснянська багатoproфiльна гiмназiя № 25
Попаснянської районної ради Луганської області*

Мета заняття:

- ♦ формувати в учнів уявлення про зміст і значення праці людей різних професій, інтерес до професійної діяльності дорослих;
- ♦ сприяти первинній професійній орієнтації дітей, формувати готовність до творчої самореалізації у професії;

♦ ознайомити з проблемою вибору професії та професійними якості представників конкретних професій; виховувати повагу до людей різних професій, ощадливість і бережливість у використанні речей – продуктів людської праці, працелюбність.

№ з/п	Приклади навчальної діяльності	Очікувані результати учіння	Індекс очікуваного результату
I	Ранкова зустріч Привітання Обмін інформацією Гра «Я чарівник»	Створює образи відповідно до власного задуму Придумує образи і створює їх різними засобами художньої виразності Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміку, тощо) Бере участь у пантомімі, використовує доречну мову тіла Ділиться своїми почуттями та емоціями від прослуханого та побаченого	2МОВ2.6-1 2МІО1-1.2-1 2 МОВ1-1.7-2 2 МОВ1.7-5 2МОВ1-1.8-1
II	Обговорення теми дня	Відповідає на запитання Висловлює свої думки і почуття Добирає приклади на підтвердження своєї думки Установлює зв'язок між порою року і погодою	2МОВ1.2-1 2 МОВ 2.5-5 2ГІО 6.1-3 2ПРО2-3.1-8
III	Гра «Збери слово»	Досліджує значення слова Називає букви/звуки, які розпізнає в записаних словах Уважно вислуховує думку співрозмовника, висловлює свій погляд, шануючи гідність інших Уживає у мовленні кількісні і порядкові числівники при встановленні порядкового номера об'єкта відносно іншого Добирає приклади на підтвердження своєї думки	2МОВ4.1-4 2МОВ4.1-2 2ГІО2-7.2-4 2МАО 3.1-3 2ГІО6.1-3
IV	Робота в парах Гра-завдання «Математика – добра помічниця»	Оперує числами в межах 10 Знаходить суму (додає), різницю (віднімає) зручним для себе способом у межах 10 Знаходить відповідні дані Називає букви/звуки, які розпізнає в записаних словах Читає слова із вивченими буквами Досліджує значення слова	2 МАО3.3-1 2МАО 3.3-2 2МАО 2.3-2 2МОВ4.1-2 2МОВ2.2-2 2МОВ4.1-4
V	Робота з прислів'ям «Знайди пояснення»	Висловлює свої думки і почуття Створює невеликі висловлювання на тему, яка його/її хвилює Обирає для написання висловлення відповідне оформлення (шрифт, розмір, колір тощо). Розвиває навички письма	2МОВ2.5-5 2МОВ3.1-3 2МОВ 3.1-2
VI	Робота в парах Гра «Хто так сказав?»	Читає вголос короткі тексти з метою отримання інформації Читає вголос короткі тексти, під час читання робить логічний наголос Обговорює в парі проблемне питання за темою: ставить запитання за змістом тексту для уточнення свого розуміння	2МОВ 2-2.2-2 2МОВ 2.2-2 2МОВ 2.2-3

		Уважно вислуховує думку співрозмовника, висловлює свій погляд, шануючи гідність інших. Розрізняє різні професії та пояснює важливість навчання для їх опанування Дотримується правил творчої співпраці	2ПЮ2-7.2-4 2СЗО3-4.6-6 2МИО1.3-3
VII	Вправа «І я так можу»	Дотримується правил творчої співпраці Підтримує та приймає інших Розрізняє різні професії та пояснює важливість навчання для їх опанування	2МИО1.3-3 2СЗО1.2-2 2СЗО3-4.6-6
VIII	Робота в групах. Вправа «Знайди місце»	Висловлює свої думки і почуття Об'єднується з іншими дітьми в групи для навчання Досліджує значення слів Порівнює і впорядковує об'єкти за однією або декількома ознаками	2МОВ2.5-5 2ПЮ6.1-3 2МОВ4.1-4 2МАО 3.1-5
IX	Робота в групах. Гра «Професіонали»	Пояснює чому люди перебувають разом, взаємодіють Об'єднується з іншими дітьми в групи для навчання та гри Описує інструменти, одяг людей різних професій Спілкується з однокласниками Обґрунтовує свої вподобання Не боїться представляти результати діяльності Виконує запропоновану роль в мікрогрупі (команді, погоджується з рішенням команди) Презентує результати власної творчості перед однокласниками. Використовує інформацію, отриману з відомих та запропонованих іншими джерел Дотримується правил творчої співпраці	2ПЮ 2-7.2-1 2СЗО 3-4.4-6 2ПРО 3.3-6 2СЗО 4.4-1 2МОВ 1.5-2 2МИО 3.1-2 2СЗО 3-4.4-7 2МИО 3.1-4 2ПРО 2.1-1 2МИО 1.3-3
X	Робота в групах. Вправа «Ми всі такі різні»	Спілкується з однокласниками Розмірковує, якими рисами характеру має володіти людина і чому Обґрунтовує свої вподобання Ставиться з повагою до інших осіб	2МОВ1.5-2 2ПЮ 6.1-1 2СЗО4.4-1 2СЗО4.4-2
XI	Підсумки. Рефлексія.	Запитує, щоб довідатись більше Формулює запитання про все, що його/її цікавить Розповідає про те, що його/її вразило, схвилювало Ділиться своїми почуттями та емоціями від прослуханого та побаченого	2ПРО4.2-2 2ПРО3.3-10 2МОВ 1.6-3 2 МОВ 1.8 - 1

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Ранкова зустріч

1. Привітання

Привітайтеся з дітьми та запитайте в них, чи люблять вони чарівництво. Запропонуйте обрати кольорову смужку, покласти її в кишеню.

2. Гра «Я чарівник»

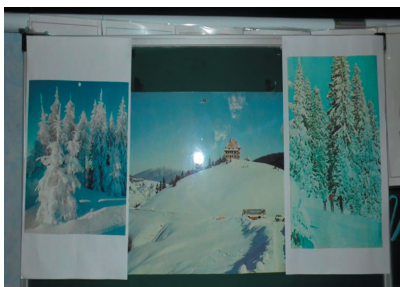
Використовуючи капелюх та паличку чарівника, попросіть дітей по черзі звернутися до однокласника/однокласниці зі словами: «Я, чарівник, я перетворюю тебе на...» (називаючи різні назви професій). Дитина, до якої звернулися, уявляє себе представником цієї професії і за допомогою міміки та жестів презентує відповідний образ.

3. Обмін інформацією

II. Обговорення теми дня

Учитель. Дорогі діти, сьогодні наше заняття буде з родзинкою. Маю надію, воно вам сподобається. Але це залежить ще й від вас. Потрібно бути організованими, зібраними й відповідальними. Я пропоную вам допомогти мені знайти відповіді на запитання, які мене хвилюють:

- ♦ Яка зараз пора року? (Закінчується зима)
- ♦ Які зимові місяці ви знаєте? (Грудень, січень, лютий)
- ♦ Які свята подарувала нам зима? (Новий рік, Різдво, Миколай...)
- ♦ Нагадайте, яке останнє свято ми з вами святкували? (Масляна)
- ♦ Це час, коли зустрічається зима з весною. За народним календарем ця зустріч називається Стрітання (зустріч), але в якому місяці це відбувається? (У лютому)
- ♦ Нагода згадати, чому така назва місяця? (Зима лютує, не хоче поступитися весні місцем)
- ♦ Які перепони зима висуває весні у вигляді снігу? (Метелиця)
- ♦ Підберіть синоніми до цього слова. (Хуга, заметіль, хурделиця, хуртовина).

Учитель. Стрітання відбудеться на уроці. Ми допоможемо зимі зрозуміти, що час її минув, і ключі від брами у природу треба передати весні. Зима вередує і ставить умови, якщо розтане остання сніжинка, вона поступиться місцем. Але для цього треба виконати завдання.

- ♦ Діти, допоможемо весні? Не злякалися снігову красуню? (Відповіді дітей)
- Згадаємо наше правило – девіз роботи колективу. (Коли ми разом – ми сила!)
- ♦ За яким тижнем ми працюємо? (**У світі професій**) Люди яких професій допомогли організувати зимове свято «Масляну» (Водії, пожежники, лікарі, артисти, тощо)

♦ Погляньте на сніжинку вона вже почала танути, відчуваючи вашу активність. Рухаємося далі.

III. Гра «Збери слово»

Учитель. Я вам пропоную пограти в гру. За допомогою відрізків з'єднайте склади й утворіть слово – назву професії. На слайді оберіть потрібне слово, яке допоможе скласти вам речення. Додатково обведіть необхідний для вашої професії предмет на малюнку, що знаходиться у вас на парті. (Після виконання завдання діти презентують результати своєї роботи)

Учитель:

- ♦ Нагадайте мені, що таке відрізок?
- ♦ Скільки у слові складів?
- ♦ Скільки відрізків ви утворили? (Відповіді дітей)

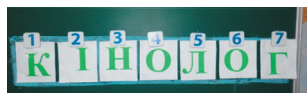
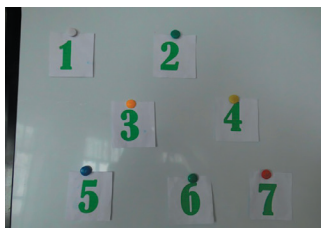
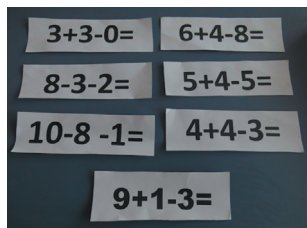
Ви назвали різні професії, зуміли пояснити їх особливості.

Від вашої плідної роботи сніжинка стала меншою.

Сьогодні я хочу вас познайомити ще з однією професією.

IV. Робота в парах. Гра-завдання «Математика – добра помічниця»

Учитель: У вас на партах лежать приклади. Кожна пара розв'язує вираз, на дошці знаходить картку з відповідною цифрою. На зворотній стороні картки ви зможете прочитати букву і вставити її у потрібну клітинку. Якщо завдання буде виконано правильно, ви зможете прочитати слово. (Діти працюють)

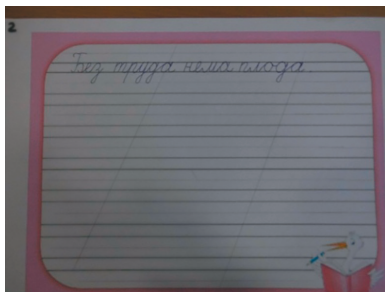

- ♦ Діти, хто з вас може пояснити значення цього слова (Кінолог)?
(Учитель вислуховує думки дітей, додає свою інформацію)
Кінолог – це професія людини, яка вивчає поведінку та породи собак, вирощує, займається вихованням і розмноженням різних порід.
 - ♦ Де використовується ця професія? (На митниці, в поліції, в кіно, в армії тощо)
- Учитель.** Розумнички! Продовжуємо допомагати весні.
- ♦ А для чого людині потрібно працювати? (Щоб розвиватися, створювати щось, допомагати один одному. Щоб задовольнити свої потреби, щоб жити, впевнено почуватися.)

V. Робота з прислів'ям «Знайди пояснення»

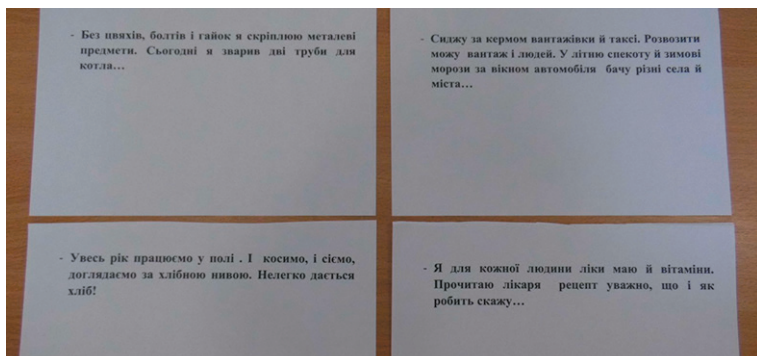
Учитель. На дошці розміщено прислів'я. Прочитайте та скажіть, як ви його розумієте? (Відповіді дітей). Давайте запишемо це прислів'я з друкованого тексту прописними літерами на рожевих аркушах, що лежать у вас на столах. (Діти працюють)

Учитель. Виконали й це завдання. Знову поменшала сніжинка, але зима все ще не відступає.

VI. Робота в парах. Гра «Хто так сказав?»

Учитель. Письменники у своїх творах теж розповідали про людей різних професій. Я вам пропоную уривки оповідань, в яких описано розмову людей деяких професій. Прочитавши, ви повинні згадати, людина якої професії так говорить. (Діти працюють і відповідають)

VII. Вправа «І я так можу»**Учитель:**

- ♦ Яка з професій зацікавила вас найбільше? Чому?
- ♦ Згадайте, професіоналами якої справи ви себе уявляли й спробували свої сили на попередніх уроках. На підтвердження покажіть результати вашої діяльності (Дизайнери, космонавти)

- ♦ Які риси характеру допомогли вам при виконанні завдань?

Так, кожна робота вимагає від людини певних професійних умінь і навичок. Тоді будь-яка справа буде для вас легкою, а вашу працю завжди цінуватимуть.

- ♦ Що у вашому віці потрібно робити вже зараз, для того щоб у майбутньому отримати професію, про яку мрієте? (Навчатися)

Учитель. Так, ваша «професія» сьогодні – школяр!

Бо всім відомо, що без школи,
Без знань, що мусиш там набути,
Не станеш у житті ніколи
Тим, ким в дитинстві мрієш бути!!!

VIII. Робота у групах. Вправа «Знайди місце»

Учитель. Діти, ви отримали картки, на яких зображені: поет, письменник, ху-дожник, лісник, егер та геолог. Треба об'єднати представників цих професій у групи за будь-якою ознакою. (Робота учнів, пояснення дітьми виконаного завдання)

IX. Робота в групах. Гра «Професіонали»

Учитель. Дистантьте з кишені смужку, яку ви обрали за кольором під час ранкової зустрічі. Об'єднайтесь в групи за цими кольорами. Візьміть скриньку відповідного кольору. Предмети і речі підкажуть, яку професію вам необхідно представити. (Повторення правил роботи в групах.)

Групи працюють.

За готовністю кожна група презентує свою професію.

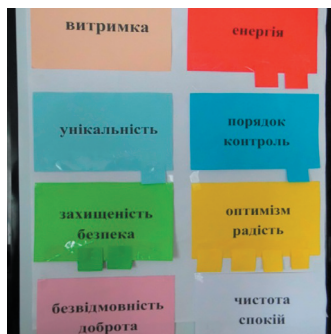

Учитель. Бажаю, щоб професія, яку ви оберете в майбутньому, приносила вам радість. Знайдіть ту справу, що вам подобається, й тоді це буде не нудна робота, а задоволення.

♦ Виконали й це завдання. Але зима ще не відступає. Пропоную продовжити боротьбу.

Робота в групах «Ми всі такі різні»

Учитель. Психологи вивели теорію, що кольори відповідають різним рисам характеру людини. Не секрет, що людям кожної професії притаманні певні риси характеру. Пропоную, використовуючи свій досвід і спостережливість, обрати потрібний колір до професій людей. (Діти отримують картки і виконують завдання)

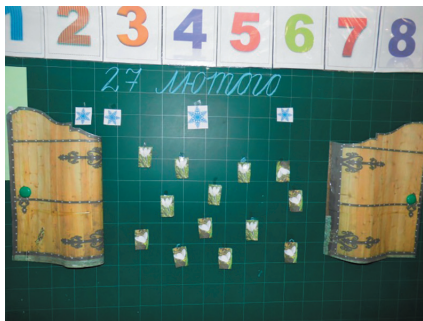

XI. Підсумки. Рефлексія

Учитель. Подивіться, сніжинка розтанула! А на тому місці, де скотилася остання крапля води, з'явилася квітка. Що це за диво? (Підсніжник.) Так, його ще називають первоцвіт. Ось і ключ знайшовся. Можемо відчинити браму. А весну запрошуємо – нехай порядкує. (Діти підходять до дошки й відчиняють штучну браму)

♦ Діти, сподобалося допомагати Весні? Бачу, настрої у вас змінилися на краще. На ваших партах дві символічні картки. Чи є у вас питання? Якщо ніяких питань у вас не виникло, на уявній галявині на дошці розташуйте підсніжник. А якщо є щось незрозуміле чи якісь питання, залиште над брамою сніжинку (колективне обговорення, відповіді дітей і вчителя на отримані питання).

Учитель. Погляньте, як засяяла галявина, видно, що весна скоро повну владу над Землею матиме.

Коли будете повертатися додому, прошу вас спостерігати за змінами у природі. А на наступному занятті розкажете, які зміни відбулися в природі останнім часом.

Дякую вам за співпрацю!

2.5. У СВІТІ ГРИБІВ

(проектування заняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»,
1 клас, тема тижня – «Осінь»)

Т. Д. Логінова,
Попаснянська багатoproфільна гімназія № 25
Попаснянської районної ради Луганської області

Мета заняття:

- ♦ розширити й систематизувати знання учнів про їстівні та отруйні гриби, ознайомити дітей з будовою грибів, з найпоширенішими видами їстівних та отруйних грибів;
- ♦ формувати в учнів компетенції саморозвитку й самоосвіти, продуктивної творчої діяльності;
- ♦ розвивати мовлення учнів, логічне мислення, пізнавальну активність, артистизм, допитливість, уміння порівнювати, робити висновки, спостерігати;
- ♦ виховувати екологічну культуру та дбайливе ставлення до природи

№ з/п	Приклади навчальної діяльності	Очікувані результати учіння	Індекс очікуваного результату
I	Ранкова зустріч. Привітання Новини дня Обмін інформацією Гра «Їстівний кошик»	З увагою сприймає усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі Сприймає монологічне висловлення і використовує усну інформацію з конкретною метою Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміка тощо) Об'єднується з іншими дітьми у групу для навчання та гри	2 МОВ 1.1-1 2 МОВ 1.1-2 2 МОВ 1.7-1 2 СЗО 4.4-6
II	Слухання казки «Живі гриби»	Сприймає монологічне висловлювання (казку, оповідання) Розпізнає ключові слова, фрази в усному повідомленні	2 МОВ 1.1-2 2 МОВ 1.2-3
III	Обговорення казки. Бесіда про гриби	Аргументує, чому якась інформація зацікавила, обговорює її з іншими Розпізнає ключові слова, фрази в усному повідомленні	2 МОВ 1.4-3 2 МОВ 1.4-1
IV	Робота в групах, міні-проект	Малює або добирає ілюстрації до художнього тексту, створює аплікації, ліпить (персонажів казок тощо) За допомогою дорослих та самостійно виконує знайомі технологічні операції з конструкційними матеріалами (використання паперу, ниток, тканини, природного матеріалу, пластиліну, плоских матеріалів та ін.) Досліджує звуки мови	2 ПРО 1.4-1 2 ТЕО 4.1-1 2 МОВ 4.1-1

		Вправляється у правильній вимові й наголошуванні слів (наголошені/ ненаголошені склади) Створює та оздоблює виріб за зразком та власним задумом (розроблення ескізу виробу; використання матеріалів для оздоблення: лелітки, бісер, стрічки, шитво, нитки, фарби, папір та ін.)	2 МОВ 4.1-2 2 ТЕО 1.4-3
V	Презентація міні-проектів	Демонструє іншим результати власної діяльності Описує, спираючись на запитання дорослих, чого хотів/хотіла досягти Презентує ідеї та / або результати своєї діяльності за допомогою малюнків, текстів, музики тощо	2 ТЕО 1.5-1 2 ТЕО 1.5-2 2 ІФО 2.4-3
VI	Дидактична гра «Істинне – неістинне»	Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміка тощо) Уважно вислуховує думку співрозмовника, висловлює свій погляд, шануючи гідність інших	2 МОВ 1.7-1 2 ГІО 7.2-3
VII	Обговорення народних прикмет, пов'язаних зі збором грибів	З увагою сприймає усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі Ставить запитання до усного повідомлення і відповідає на запитання Уважно вислуховує думку співрозмовника, висловлює свій погляд, шануючи гідність інших Використовує інформацію, отриману з відомих їй/йому та запропонованих іншими джерел (книги, фільми тощо)	2 МОВ 1.1-1 2 МОВ 1.2-1 2 ГІО 7.2-3 2 ПРО 2.1-1
VIII	Підбиття підсумків, рефлексія	Аргументує, чому якась інформація зацікавила, обговорює її з іншими Розповідає про те, що його / її вразило, схвилювало; переповідає події власного життя Підтримує аргументами власні думки або спростовує їх	2 СЗО 1.3-4 2 МОВ 1.4-3 2 МОВ 1.6-3

Хід заняття

I. Ранкова зустріч

1. Привітання

Все в довкіллі я згадаю,
З добрим ранком привітаю
Землю нашу барвінкову,
Гідну солов'їну мову,
Милу серцю Україну –
Рідну нашу Батьківщину!

Учитель: Починаючи з мене, давайте потиснемо один одному руку та побажаємо доброго ранку.

2. Оголошення теми дня

Учитель: Я вам пропоную відгадати загадки, а на підставі відгадок спрогнозуйте, яку проблему ми будемо досліджувати.

1. Обліпили всі пеньочки
Мама, тата, сини й дочки:
Мов гвіздочки всі тоненькі,
Вишукані й чепурненькі. (Опеньки)
2. Між травичкою завзято
гомонять руді малята.
Кучеряві в них спіднички,
називаються ... (Лисички)
3. Гарну шапку одягнув,
І під деревом заснув...
Козар, козяк обзивають,
Всі його у лісі знають! (Маслюк)
4. Сирі шапки, сирі ніжки,
Можна і сирими трішки...
Видів безліч, всі смачні:
Ласі, добрі, їстівні! (Сироїжки)
5. Вийшов красень на стежину,
Вдягся в білу одежину,
Капелюх червоний взяв –
Всіх навколо налякав! (Мухомор)
6. У лісі, в полі, біля ганку –
скрізь росте ... (Біда поганка).

Учитель: Сьогодні ми поговоримо про роль їстівних та неїстівних грибів, будемо досліджувати структуру гриба та розробимо правила збору грибів.

3. Гра «Їстівний кошик»

Учитель: Діти, я вам пропоную пограти у гру. Візьміть кошики. Давайте перевіримо, чи знаєте ви, які гриби можна збирати, а які ні.

II. Слухання казки «Живі гриби»

Пішов якось їжак по гриби, щоб діточок нагодувати. Зима попереду довга, без припасів ніяк не можна. Багато грибів набрав їжак, усім їжакам вистачить, ще й друзів є можливість пригостити. А Микита та Денис теж вирушили по гриби до лісу. Та ось тільки гриби кудись поділись, під листочками та під гілками сховались.

Раптом побачив Микита під деревом невеликий горбок, а на ньому грибів – багато-багато! І білі, і підберезники, і лисички! От хлопці зраділи! Кинулись до чудового горбочка. А той раптом скочив на ніжки та як дремене. От хлопці здивувались! Ще не доводилось їм живих грибів бачити!

А їжак з грибами додому прибіг, усіх їжаків нагодував, ще й на зиму вистачило!

III. Бесіда

- ♦ Як називається казка, яку я вам прочитала?
- ♦ Яке слово зустрічається найчастіше?
- ♦ Які ви знаєте гриби?
- ♦ На які дві групи ви б поділили гриби?

IV. Робота в групах: міні-проект

Учитель: я вам пропоную попрацювати в групах і дослідити, з яких частин складається гриб, пояснити різницю між їстівними та отруйними грибами, поміркувати, як виникла назва деяких грибів, розробити правила збору грибів. Але перед тим, як розпочати роботу, давайте пригадаємо правила роботи в групах.

Правила роботи в групах

1. Уважно слухати один одного.
2. Поважати думку кожного.
3. Працювати всім колективом.
4. Не кричати.
5. Вислухати кожного.

2. **Учитель:** за допомогою літер, які лежать у вас на партах, давайте дамо назви нашим групам. (Діти з літер складають слова *опеньки, лисички, підберезники*).

- ♦ Молодці. А тепер пригадайте, за допомогою чого ви склали ці слова?
- ♦ Так, за допомогою цифр. Скільки літер у слові опеньки, лисички, підберезники?
- ♦ Поділіть ці слова на склади.
- ♦ Поставте наголос у цих словах.

Учитель: ми об'єднались у 3 групи, і я кожній групі пропоную попрацювати над завданням. Оберіть будь ласка. Наприклад:

I група буде досліджувати за допомогою малюнків, схем, таблиць різницю між їстівними та отруйними грибами. І серед малюнків, які у вас на парті, знайдуть ті гриби, які не можна їсти.

II група буде досліджувати за допомогою макетів, малюнків, ілюстрацій, плакатів з яких частин складається гриб і створювати макет гриба з тих матеріалів, які розміщені на парті (за вибором).

III група розробляє за допомогою малюнків правила збирання грибів і доводить, чому обрано саме це правило.

Фізкультхвилинка

V. Презентація результатів роботи в групах (діти демонструють і коментують роботи)

VI. Гра «Їстівне – неїстівне»

Учитель: я вам буду називати гриби, якщо цей гриб належить до їстівних, – ви плескаєте в долоні, якщо неїстівний – піднімаєте руки вгору.

Маслюк, мухомор, опеньки, білий гриб, бліда поганка, сиріжки, груздь, несправжні опеньки, підберезник.

VII. Обговорення народних прикмет, пов'язаних зі збором грибів (обговоріть значення запропонованих прикмет в парах)

Багато мошок – готуй козубок!

Перший туман літа – грибна прикмета!

Затягнулися дощі – груздів не чекай!

Потрібно раніше встати, щоб грибів набрати!

VIII. Підбиття підсумків, рефлексія

У вас, діти, на столах лежать сонечка. Ви повинні подумати, якщо на уроці вам було все зрозуміло, і урок вам сподобався – підніміть веселе сонечко, не все зрозуміло – задумливе сонечко, залишилися питання, урок не сподобався – сумне сонечко.

Діти, хто підняв веселе сонечко, скажіть, що нового ви дізналися на цьому уроці?

Що саме зрозуміли?

Що саме сподобалося?

Хто підняв задумливе сонечко, давайте обговоримо, що саме ви не зрозуміли?

Хто підняв задумливе сонечко, задайте питання, які залишилися.

А тепер поясніть, що саме не сподобалось на уроці.

- ♦ Які бувають гриби?
- ♦ Назвіть їстівні гриби.
- ♦ Назвіть отруйні гриби.
- ♦ Яка будова гриба?
- ♦ Які правила збирання грибів?

ДІТИ!

ДЯКУЮ ВАМ ЗА УРОК!!!

2.6. МИ – ДІТИ УКРАЇНИ

(проектування заняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», 1 клас, тема тижня – «Я – школяр»)

Г. В. Ковальова,

*Попаснянська багатoproфільна гімназія № 25
Попаснянської районної ради Луганської області*

Мета: сприяти самоідентифікації дітей як учнів/школярів і громадян України та мотивувати їх до навчання; вчити виводити і дотримуватися правил, за якими треба жити в колективі, разом створювати колектив; розвивати мовно-комунікативні й творчі здібності.

Обладнання: сонечко, рожеві окуляри, промінчики, ілюстрації до теми «Батьківщина», паперові сердечка, деревце зі стрічками, презентація до уроку, повітряні кульки з вітанням від учителя.

№ з/п	Приклади навчальної діяльності	Очікувані результати учіння	Індекс очікуваного результату
І	Ранкова зустріч: 1. Привітання з елементами бесіди, для створення у класі позитивного настрою 2. Гра «Рожеві окуляри»	З увагою сприймає репліки учителя і однокласників (вітання, знайомство, запитання, прохання, прощання) й доречно реагує на усну інформацію в діалозі.	2МОВ1.1-1
		Уживає форму кличного відмінка іменника для звертання на ім'я до іншої особи, уживає ввічливі слова.	2МОВ1.8-2

		Об'єднується з іншими дітьми у групу для гри. Встановлює дружні стосунки з дітьми своєї та іншої статі.	2СЗО4.4-6 2СЗО1.4-1
II	Вправа «Зberi при- слів'я» (про дружбу)	Відновлює деформоване прислів'я (текст) Висловлює свої думки і почуття. Добирає приклади на підтвердження своєї думки. Створює невеликі висловлення на тему, яка його / її хвилює.	2МОВ3.3-1 2МОВ2.5-5 2ГІО6.1-3 2МОВ3.1-3
III	Створення «сонеч- ка», яке символізує спільноту класу. Вироблення та прийняття правил роботи в групах	Підписує друкованими або писаними літерами своє ім'я. Обирає формат залежно від задуму. Дотримується правил техніки безпеки. Демонструє іншим результат власної діяльності. З увагою сприймає усні репліки учителя і одно- класників й доречно реагує на інформацію. Фантазує, створюючи нові правила. Записує елементарні повідомлення за допомо- гою малюнкового письма.	2МІО1.1-7 2МІО1.1-9 2ТЕО1.5-1 2МОВ1.1-1 2МОВ 2.7-1 2МОВ3.1-1
IV	Розгадування ребу- сів, загадок	Розгадує ребуси. Експериментує з мовними одиницями. Визначає кількість складів у слові, орієнтуючись на кількість голосних звуків. Визначає звуки у слові. Вправляється у правильній вимові й наголошу- ванні слів.	2МОВ4.2-1 2МОВ4.1-1 2МОВ4.1-2
VI	Гра «Зberi пазли»	Працює з папером, Лічить за правилами лічби, Дотримується правил техніки безпеки Виконує запропоновану роль у мікрогрупі, (команді), Погоджується з рішенням команди Об'єднується з іншими дітьми у групу для нав- чання та гри	2МІО1.1-9 2МАО3.1-1 2ТЕО1.5-1 2СЗО4.4-7 2СЗО4.4-6
VII	Робота в групах Групові вправи «поетів-початківців»	Грає в гру з римою. Уважно вислуховує думку співрозмовника, ви- словлює свій погляд, шануючи гідність іншого.	2МОВ4.2-1 2ГІО7.2-3
VIII	Створення правил для учнів «так чи ні»	Використовує фактичний зміст для обговорення усної інформації Ставиться з повагою до інших осіб Уживає відповідну до ситуації спілкування лек- сику і несловесні засоби Висловлює свій погляд шануючи гідність іншого Описує узвичаєні правила, пояснює їх значення для себе Пояснює, як правила та їх дотримання впливають на безпеку в довкіллі, зокрема вдома, у школі Розпізнає серед тверджень істинні та хибні.	2МОВ1.2-2 2СЗО4.4-2 2МОВ 1.7-1 2ГІО7.2-3 2ГІО7.1-2 2СЗО3.3-2 2ІФО1.4-3
IX	Зberi портфель	Складає (називає перелік речей необхідних для навчання у школі) Лічить за правилами лічби об'єкти навколиш- нього світу.	2 СЗО 4.3-3 2МАО3.1-1

		Встановлює відносне розміщення об'єктів на площині та в просторі, використовуючи математичну мову. Обґрунтовує свої вподобання. Уживає відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміку)	2 МА04.1-1 2МОВ1.5-2 2МОВ1.7-1
IX	Вправа «Дерево мрій»	Аналізує якості, потрібні для досягнення мети	4ГЮ6.1-2
X	Підсумки заняття. Рефлексія	Аргументує, чому якась інформація зацікавила, обговорює її з іншими Розповідає про те, що його / її вразило, схвилювало; Підтримує аргументами власні думки або спростовує їх	2 СЗО 1.3-4 2 МОВ 1.4-3 2 МОВ 1.6-3

Хід уроку

I. Ранкова зустріч.

1. Привітання для створення позитивного настрою з елементами бесіди

Вересневим ранком сонце в небі піднімається.

Всі теплом його зігріваються...

Діти радо усміхаються,

Радіють святу і з усіма вітаються.

(Учитель кріпить на дошку сонечко без промінчиків)

Учитель :

♦ Діти, я хочу привітати вас із важливою подією у житті. Ви стали справжніми учнями і були головними на сьогоднішньому святі Першого дзвоника. Віднині ви – члени великої дружної шкільної родини. Перед вами відчиняються двері в чудову й неосяжну країну Знань.

♦ А ви звернули увагу, скільки приємних слів сьогодні було вам присвячено? І почувалися впевнено завдяки добрим людям і веселим посмішкам. Тож давайте і ми разом дарувати всім свої посмішки, гарний настрій, робити добро і вчитися дружити.

♦ А як називають добру, лагідну людину, яка зігріває всіх своїм теплим, щирим серденьком?

Ось вам підказка до загадки :

Всі від нього навкруги набираються снаги.

Тільки ранок настає, виглянь у віконце:

Всім воно життя дає,

Променисте..... (сонце)

(Словникова робота зі словом «снага»)

♦ Сонечко на дошці символізує наш клас як народження нової родини 1-А у великій гімназії. Сьогодні ми з вами будемо вчитися бути «сонечком» для своїх рідних, для друзів, для Батьківщини.

♦ Бо найголовніше, щоб ви були справжніми людьми: добрими, чесними, чуйними, не байдужими до чужого горя, справжніми друзями, готовими завжди прийти на допомогу. Це допоможе нашому класу стати однією дружною родиною.

2. Гра «Рожеві окуляри».

Учитель:

♦ Сьогодні – надзвичайний день. І ви можете спробувати себе у ролі чарівників. Використайте чудо-окуляри, бо через них людина може бачити світ таким, яким вона хоче...

♦ Одягніть рожеві окуляри мрійників, поверніться обличчям до свого сусіда і, звертаючись до нього на ім'я, як справжні чарівники скажіть, що гарного ви бачите в ньому.

♦ Приклад подам вам я (одягає окуляри і говорить, що гарного бачить в іншому).

II. Вправа «Зberi прислів'я»

Учитель:

♦ На дошці розкидані слова, спробуйте їх зібрати і прочитати прислів'я про дружбу. Батьки можуть допомогти вам.

♦ **«В нашій дружбі – наша сила»** (Діти читають або повторюють за вчителем)

♦ *А які ви знаєте прислів'я про дружбу?*

Відповіді дітей та пропозиції вчителя:

«Дружній череді вовк не страшний»,

«Дружба та братство – найбільше багатство»,

«Не варто з другом сваритися, бо доведеться миритися»,

«Дерево міцне корінням, а людина – друзями».

♦ *Як ви розумієте ці прислів'я?* (Обговорення).

♦ Пам'ятайте ці вислови людської мудрості, дотримуйтеся їх. Якщо ви будете їх дотримуватися, наш клас обов'язково буде єдиною родиною.

III. 1. Створення колективної аплікації «Зberi промінчики», яка символізує спільноту класу

Учитель:

♦ Погляньте на сонечко, воно розгубило промінчики, які лежать на ваших партах. Зібрати і повернути їх сонечку можна тоді, коли на них буде написано ваше ім'я. (За допомогою учителя і батьків діти пишуть свої імена і приєднують промінці до сонечка).

♦ Ой, яке гарне вийшло сонечко, як воно засяяло, бо відчуло підтримку дружного колективу 1-А класу.

2. Вироблення правил роботи в колективі

Учитель:

♦ Тепер ми майже всі справи будемо робити разом. І щоб краще працювалось, складемо деякі основні правила спільної роботи
(правила виводять і кріплять на дошці у вигляді смайликів (в червоних квадратах – забороняється, а в синіх – дозволяється) .

IV. Розгадування ребусів і загадок

Учитель:

Діти, а зараз на екрані ви бачите загадки, ребуси і ілюстрації, які допоможуть нам у наступних завданнях

(слова-розгадки: школярі, діти, Україна).

Сьогодні таких діток, як ви, маленьких першокласників, у школи України прийшло дуже багато. Бо сьогодні Перше вересня – День знань! Досі вас вважали маленькими, а тепер вас нарекли гордо – школярі! Поміркуйте і скажіть, навіщо вам потрібна школа?

(Діти висловлюють власні думки).

V. Робота в парах. Гра «Збери пазли»

Учитель:

♦ На столі лежать конверти з пазлами, разом з батьками зберіть карту нашої Батьківщини (діти працюють, батьки допомагають).

♦ Червоним прапорцем позначте головне місто України. (Діти знаходять на карті місто Київ)

♦ На дошці ви бачите аналогічну карту нашої Батьківщини і можете перевірити, чи вірно виконали роботу.

♦ Візьміть маленькі конверти і з прямокутників складіть прапор нашої України. (Діти виконують завдання)

♦ Які знайомі кольори ви можете назвати? (жовтий і блакитний)

♦ Де ще ви бачили ці кольори? Що вони означають? (Відповіді дітей).

♦ Яку урочисту пісню, символ України, ви чули під час свята? (Гімн)

♦ Які ви ще знаєте державні символи України? (Герб).

♦ Так як називається наша держава, наша Батьківщина? (Україна).

♦ А як називають громадян нашої країни? (Українці)

Учитель:

♦ Ми любимо неньку – Україну і зробимо все, щоб вона процвітала.

♦ А що ви – маленькі дітлахи – можете зараз зробити для України? (Відповіді дітей: вчитись, добре поводитись, нести радість людям, любити Україну).

Учитель:

♦ Виріжте сердечко, за допомогою батьків напишіть побажання країні, наклейте поряд з картою України на дошці. Нехай ваша любов береже нашу землю і зігриває завжди! (Батьки підтримують дітей.)

VI. Робота в групах «Поети-початківці»

1. Діти об'єднуються в групи за кольорами. Кожна група спробує бути поетами-початківцями і продовжити римовані рядки, запропоновані вчителем. (Батьки читають початок рими і разом з дітьми складають продовження строфи).

2. Презентація роботи

Я живу на Україні....

Цілий світ в моїх руках
Буде жити Україна,
Рідний край у всі віка.

Рідна ненька Україна!

Я пишаюся тобою:
За твої гаї зелені,
За ту річечку весною.

Учитель:

♦ Я бачу, що всі ви любите нашу Батьківщину і прагнете бути корисними їй. Але зараз головним для вас є навчання у школі.

VII. Створення правил для учнів. Гра «Так – Ні»

Учитель:

- ♦ Щоб бути вправними школярами, потрібно виконувати правила учнів.
- ♦ А ви їх знаєте?

(Обговорюються правила – пропозиції учнів).

Учитель:

- ♦ Ну, і щоб не гаять час, запитати хочу вас.
А ви хором промовляйте,
«так» чи «ні» відповідайте!
Зараз перевіримо – пограємо в гру:
Якщо «так» – плескайте в долоні, а якщо «ні» – тупочіть.
- ♦ Треба гарно вам читати? (Так)

- ♦ Треба менших ображати? (Ні)
- ♦ На перерві пострибати? (Так)
- ♦ А всі парти пописати? (Ні)
- ♦ Друга треба виручати? (Так)
- ♦ А треба слухати матусю? (Так)
- ♦ Тоді дратуйте хоч бабусю? (Ні)
- ♦ У школі вибийте шибки? (Ні)
- ♦ Учителю робіть все навпаки? (Ні)
- ♦ Брудне взуття носіть у школу? (Ні)
- ♦ І книги кидайте додолу? (Ні)
- ♦ Завжди старших поважайте! (Так)
- ♦ І малюків не ображайте! (Так)

Учитель:

♦ Молодці! Всі правила для учнів ви знаєте. І обов'язково станете добрими учнями.

VIII. Гра «Збери портфель до школи»

Учитель:

♦ А ви знаєте, що потрібно брати до школи? Давайте разом зберемо портфель. (Діти переглядають слайди презентації, відповідають на питання вчителя, роблять свій вибір і пояснюють його).

IX. Вправа «Дерево мрій»

Учитель:

У нашого українського народу є дуже гарна традиція – на свята загадувати бажання і пов'язувати стрічку на гілочку дерева. І тоді все задумане здійсниться!

Сьогодні у вашому житті відбуваються знаменні події і зміни на краще. Загадайте і ви своє найзаповітніше бажання і пов'яжіть стрічку на наше дерево. Діти загадують бажання (дехто каже пошепки рідним), пов'язують стрічки на гілки дерева.

- ♦ Діти, а щоб ваші бажання здійснилися треба просто чекати? (Відповіді дітей.)
- ♦ Вірно, для цього треба працювати.
- ♦ Давайте прочитаємо правила – настанови, які допоможуть у здійсненні бажань, вони написані на бігбордах у класі. (Поряд із деревом мрій на стіні розмішуються настанови).

Діти висловлюють своє розуміння прочитаних настанов та обґрунтовують свою згоду/незгоду з ними.

XI. Підбиття підсумків. Рефлексія

Учитель:

- ♦ За перший свій урок ви стільки встигли зробити і так вправно працювали. Я вами пишаюся і бачу, що ви справжні школярі, бо навчилися бути «сонечками».
- ♦ Доведіть, що ви навчилися бути «сонечками». (Діти висловлюють свої думки).
- ♦ Так, бо ви умієте радувати рідних, прагнете робити добрі справи, ви дружні й усміхнені. Отже, можна гордо сказати, що ви – гідні діти України!

Учитель:

- ♦ Якою була тема нашого уроку?
- ♦ Що ви робили на уроці?
- ♦ Що на уроці вам сподобалось більше за все?
- ♦ Які висновки можна зробити з нашого уроку?
- ♦ Оберіть смайлик свого настрою і поясніть свій вибір

На Україні здавна виготовляли смачні солодощі-смаколики, щоб зробити приємне. І ваші батьки бажають сказати маленьким своїм школярам декілька слів і привітати вас солодкими подарунками. А від мене прийміть кольорові кульки з вітальними листівками.

Дякую, мої любі!

ДОПОМІЖНИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Упорядник: *Н. Б. Ларіонова*

I. Нормативно-правові й концептуальні основи розвитку критичного мислення здобувачів освіти

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.2019).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 20.09.2019).
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» № 1341 від 23 листопада 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#n12> (дата звернення: 20.09.2019).
4. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п> (дата звернення: 22.09.2019).
5. Концепція «Нова українська школа» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.09.2019).
6. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів. 2016. 64 с.

II. Критичне мислення як інноваційний психолого-педагогічний концепт

1. Дьюї Дж. Моє педагогическое кредо. URL: http://www.страдис.рф/publ/rekomenduemye/j_dewey_my_pedagogic_creed/2-1-0-136 (дата звернення: 25.09.2019).
2. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П., Сущенко І. М. Критичне мислення: як цьому навчати : наук.-метод. посібник / за наук. ред. О. І. Пометун. Харків. 2007. 190 с
3. Києнко-Романюк Л. А. Розвиток критичного мислення як загальнопедагогічна проблема: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ. 2007. 235 с.
4. Клустер Д. Что такое критическое мышление? // Перемена. 2001. № 4. С. 5–13.
5. Кроуфорд А. Технологія розвитку критичного мислення учнів [Текст] / А. Кроуфорд. Київ. 2006. 220 с.
6. Макарєнко В. М., Туманцова О. О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків. 2014. 96 с.
7. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів. Харків. 2007. 160 с.
8. Методи викладання і навчання для розвитку критичного мислення учнів. Науково-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. / Кроуфорд А. та ін. Київ. 2004. 220 с.
9. Нозль-Цигульская Т. О критическом мышлении. URL: <http://noelrt.com> (дата звернення: 23.09.2019).
10. Основи критичного мислення : навчальний посібник / Пометун О. І. та ін. Тернопіль. 2010. 216 с.
11. Павловська О. В. Розвиток критичного мислення у навчальному процесі. URL: www.ippro.org.ua/files/Українська.../Розвиток.doc (дата звернення: 23.09.2019).

12. Поль Р. Критическое мышление: Что необходимо каждому для выживания в быстро меняющемся мире / Под ред. А. Бинкер. Центр критического размышления и морального критического анализа Государственного Университета «Sonoma State Univ». 1990. 74 с.
13. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен // Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98.
14. Пометун О. І., Сущенко І. М. Основи критичного мислення: метод. посіб. для вчителів. Дніпро. 2016. 156 с.
15. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів». Київ. Науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект». 2001. 104 с.
16. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Розвиток критичного мислення в навчанні різних предметів : навч. посіб. Київ. 2015. 76 с.
17. Терно С. О. Критичне мислення як інструмент проведення правоосвітніх заходів заходів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/ReaderCT.pdf> (дата звернення: 29.09.2019).
18. Терно С. О. Розвиток критичного мислення // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). 2017. №4. С. 5–13.
19. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А. та ін. / наук. ред. і передм. О. І. Пометун. – Київ. 2006. 220 с.
20. Тягло О. В. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі // Філософія освіти. 2017. № 2. С. 240–257.
21. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків. 2008. 189 с.
22. Тягло А. Критичне мислення на основі логіки. Харків. 2016. 210 с.
23. Тягло О. Критичне мислення – освітня інновація доби демократично орієнтованих трансформацій суспільства // Вісник програм шкільних обмінів. 2006. № 28. С. 7–10.
24. Тягло А. В., Воропай Г. С. Критичне мислення: проблеми світової освіти 21 століття. Харків: АССА. 2015. 284 с.
25. Фачоне П. Критическое мышление : отчёт об экспертном консенсусе в отношении образовательного оценивания и обучения. URL: <http://evolkov.net/critic.think/basics/delphi.report.html> (дата звернення: 30.09.2019).
26. Фрейре П. Формування критичної свідомості. Київ. 2003. 176 с.
27. Халперн Д. Психология критического мышления. Санкт-Петербург. 2000. 512 с.

III. Розвиток критичного мислення учнів в умовах початкової школи

3.1. Загальні закономірності розвитку критичного мислення молодших школярів

1. Арделян О. Загальнопізнавальні вміння як компонент критичного мислення молодших школярів // Рідна школа 2001. №4. С.78–80.
2. Байрамов А. С. Динамика развития самостоятельности и критичности мышления у детей младшего школьного возраста: дисс. ... доктора социол. наук. Баку, 1968. 560 с.

3. Большакова І. Розвиток критичного мислення // Початкова освіта. 2012. № 11. С. 3–7.
4. Белкіна-Ковальчук О. В. Критичне мислення учнів початкових класів // Практична психологія та соціальна робота. 2005. № 4. С. 37–42.
5. Белкіна-Ковальчук, Олена Віталіївна. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.09 – Теорія навчання. Волинський державний університет імені Лесі Українки (Луцьк). Луцьк. 2006. 21 с.
6. Галаган С. Л. Формування та розвиток критичного мислення молодших школярів // Педагогічна майстерня. 2017. № 5. С. 23–27.
7. Данилюк, С. А. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах інтерактивного навчання // Початкова освіта (Шкільний світ). 2009. № 5/7. С. 63–66.
8. Доценко С. О. Технологія розвитку критичного мислення як засіб формування творчих здібностей учнів початкових // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя. 2016. Вип. 48 (101). С. 277–286.
9. Колодій Т. Впровадження технології критичного мислення на уроках в початковій школі. Київ. 2014. 346 с.
10. Кочерга О. Психофізіологічний розвиток дитини і становлення мислення у віці 6–10 років // Початкова школа. 2007. № 7. С. 23–25.
11. Липкина А. И., Рыбак Л. А. Критичность и самооценка в учебной деятельности. Москва. Просвещение. 2009. 218 с.
12. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя / Бакка Т. та ін. / За редакцією О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, В. Іванова. Київ. 2017. 196 с.
13. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 20.09.2019).
14. Пометун О. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів / автори-укладачі: О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Київ. 2017. 96 с.
15. Райн Е. Навчаємо малечу мислити: технології критичного мислення на уроках// Початкова освіта. 2016. № 13. С. 4–9.
16. Рома М. М. Розвиток критичного мислення у навчально-пізнавальній діяльності молодших школярів// Педагогічний альманах. 2010. Вип. 7. С. 70–74.
17. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. – Київ. 2012. 504 с.
18. Саєнко Ю. О. Впровадження технології розвитку критичного мислення на уроках у початковій школі // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018. Вип. 60, т. 2. С. 106–109.
19. Синельников В. Н. Формирование критичности ума у младших школьников в процессе обучения: дисс. ...канд. псих. наук: 13.00.02. М. 2013. 174 с.
20. Скрипченко О. Розумовий розвиток молодших школярів. Київ. 2015. 248 с.

21. Тамбовська К. Розвиток критичного мислення як засіб формування інтелектуальної культури учнів початкової школи // Директор школи. 2019. № 8. С. 100–105.
22. Фаніна М. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів // Початкова школа. 2016. № 12. С. 34–36.
23. Філь В. Особливості критичного мислення молодших школярів. Київ. 2014. 407 с.
24. Шамис В. А. Развитие критического мышления младших школьников: На материале сравнения традиционной и развивающей технологий обучения. Дис. ... канд. психол. наук. URL: <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-07/dissertaciya-razvitie-kriticheskogo-myshleniya-mladshih-shkolnikov> (дата звернення: 30.09.2019).
25. Шахова М. А. Теоретические основы и психолого-педагогические условия развития критического мышления младшего школьника URL: <http://infourok.ru/razvitie-kriticheskogo-mishleniya-mladshego-shkolnika-620428.html> (дата звернення: 24.09.2019).
26. Шимон Л. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів // Вісник ЖДУ ім. І. Франка. 2009. № 44. С. 1–3.
27. Ярош Г., Седова Н. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології розвитку критичного мислення. Харків. 2015. 240 с.

3.2. Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення окремих предметів

1. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас. / авт.-упоряд. Н. В. Маценко, Н. В. Свір. Харків. 2018. 133 с.
2. Луців С. Педагогічні умови формування критичного мислення учнів початкових класів на уроках української мови // Актуальні питання гуманітарних наук. 2016. Вип. 16. С. 347–352.
3. Мисечко О. Є. Психолого-педагогічні умови формування критичного мислення молодших школярів при вивченні іноземних мов. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23956/1/Психолого-педагогічні%20умови%20формування%20критичного%20мислення%20школярів%20при%20вивченні%20ІМ.pdf> (дата звернення: 26.09.2019).
4. Павлюченко І. Математичні казки, які люблять малюки: розвиток критичного мислення дітей при навчанні математики // Палітра педагога. 2016. № 4. С. 13–15.
5. Підлужна Г. В. Компетентнісний підхід до розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках української мови // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2017. Вип. 15. С. 8–10.
6. Підлужна Г. В. Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках рідної мови. URL: https://www.academia.edu/37862639/РОЗВИТОК_КРИТИЧНОГО_МИСЛЕННЯ_МОЛОДШИХ_ШКОЛЯРІВ_НА_УРОКАХ_РІДНОЇ_МОВИ (дата звернення: 26.09.2019).

7. Поплавська Г. В. Формування критичного мислення молодших школярів на уроках інформатики // Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво». 2018. Вип. 32. С. 76–80.

8. Роечко Л. Технології розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках рідної мови та читання // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2009. № 4. С. 68–72.

9. Скворцова С. Розвиток критичного мислення в учнів початкової школи на уроках математики // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. 2016. № 2. С. 163–169.

10. Фефілова Т. В., Саєнко Ю. О. Використання прийомів технології розвитку критичного мислення на уроках математики у початковій школі // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2018. Вип. 81(2). С. 234–239.

11. Чемоніна Л. В. Розвиток критичного мислення учнів початкової школи на уроках української (рідної мови) та читання // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2013. № 3. С. 155–161.

Методичний посібник

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Редактор Л. П. Гобельовська
Дизайн та верстка Ю. Ф. Власова
Дизайн обкладинки А. І. Степаненко
Літературний редактор, коректор Н. Б. Ларіонова*

Підписано до друку 19.11.2019 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура AdonisC. Ум. друк. арк. 4,38.
Наклад 830 прим. Зам. № МА00-001542

Видавець і виготовлювач:
ТОВ «Друкарня Мадрид»
61024, м. Харків, вул. Максиміліанівська, 11
Тел.: (057) 756-53-25
www.madrid.in.ua info@madrid.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4399 від 27.08.2012 року